

ASKERİ MÜDAHALELER VE AVRUPA BİRLİĞİ – BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İLİŞKİLERİ

Ümit ÇELİK*

Özet

Avrupa Birliği'nin Birleşmiş Milletler içindeki gücü ve etkisi giderek büyümektedir. Diğer taraftan BM, AB askeri operasyonları için yetki ve meşruiyet vermektedir. Ancak barışa karşı tehdit durumunda BM'den yetki ve izin almak gerekli midir yoksa AB hiçbir BM kararı olmaksızın bir askeri operasyon düzenleyebilir mi? Bu konu AB acil müdahale güçlerinin yasal dayanağıyla ilgili tartışmalara yol açmaya devam etmektedir. Bu çalışmada AB'nin askeri dönüşümü açıklanırken, "acil bir durumda BM ve AB'nin nasıl bir yol izlediği" ele alınmaktadır. Ayrıca, AB operasyonlarının hangi kapsamda neye dayanarak yürütüldüğü ve Avrupa askeri reformları aracılığıyla, gelecekte AB'nin dünya politikasında hangi hedeflere ulaşmak istediği üzerinde durulacaktır. Bu çerçevede, BM operasyonlarının amacı ve kapsamı açıklanacak, AB ve BM operasyonlarının BM Şartı kapsamındaki genel ilkeleri ve bu operasyonların hukuki dayanağı analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Askeri Müdahale, AB Askeri Operasyonları, BM Şartı, Barışı Koruma, Kriz Yönetimi.

Abstract

Today the power and influence of the EU is growing in the UN. On the other hand, UN provides legitimacy and authority for the EU military operations. However, is it necessary to obtain permission and command from the UN in case of threat against peace or can the EU manages a military operation without any UN resolution? This issue continues to cause debates over legal basis for the EU rapid reaction forces. In this study is argued the question of "how act the UN and the EU in state of emergency" explaining the EU's military revolution. In addition to this, in which scope and in accordance with which rules is EU operations managed, and which targets does the EU want to reach in world politics in future whereby Europe's military reform, is emphasized. In this regard, aim and extent of UN operations are expressed. Basic principles of EU and UN peacekeeping operations which is in scope of UN Charter and legal basis for this operations are analyzed.

Keywords: Military Intervention, EU Military Operations, UN Charter, Peacekeeping, Crisis Management.

* Uludağ Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Doktora Öğrencisi.

Giriş

Kriz yönetimi alanında Avrupa Birliği - Birleşmiş Milletler ilişkileri, Soğuk Savaş'ın ardından ortaya çıkan yeni tehditlere karşılık olarak, iki kurumun da küresel ve bölgesel barışı sağlamak amacıyla esaslı bir dönüşüm geçirmesi sonucu, 2000'li yılların başında kurulmuştur. Bu işbirliği kriz yönetiminin hem sivil hem de askeri uygulamaları kapsamında geliştirilmektedir. BM kriz yönetiminde uzun yıllara dayanan bir deneyime sahipken, AB'nin deneyimi ise BM'ye göre çok daha sınırlıdır. AB'nin kriz yönetimi deneyimi, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın (AGSP) resmen harekât alanında uygulanmaya başlandığı 2003 yılından günümüze kadar gelen bir zaman dilimini kapsar.

AB çoğu zaman kendine özgü (sui generis), kendinden başka örneği olmayan bir örgüt olarak tanımlanır. AB kendi bünyesinde hem hükümetlerarası (AGSP gibi) hem de uluslararası (Avrupa Komisyonu gibi) yapıları barındırmaktadır. AB'nin karma özelliklere sahip bu yapısı, Birliği BM gibi diğer uluslararası örgütler açısından anlaşılması ve birlikte çalışılması zor bir ortak haline getirmektedir. Bu çerçevede AB-BM ilişkilerini iki oyunculu bir oyun olarak tanımlamak zordur. AB-BM ilişkileri çok katmanlı ve çok yüzlüdür. İkili ilişkiler her iki kurumun bünyesindeki çeşitli organların (BM Genel Sekreterliği, Avrupa Komisyonu vb.) birbirleriyle farklı şekillerde temas kurmasıyla yürütülmektedir.

AGSP Atlantik ötesi gerilimler ve Avrupa askeri yeteneklerinin yetersizliği yüzünden, zor bir oluşum döneminden geçerek bugünkü halini almıştır. 1990'lı yıllarda, AB'nin müdahale edemediği Balkanlarda yaşanan savaşlar ve trajediler, AGSP'nin ancak AB çatısı altında görev yapacak bir askeri müdahale gücü olduğunda etkili ve inandırıcı olabileceğini göstermiştir. AGSP eğer belli bir ciddiyet seviyesine ulaşacaksa, arka planda her zaman dengeleyici ve caydırıcı özelliklere sahip bir askeri güç kullanabilme olasılığının bulunması gerekir. Diplomatların çabalarına inandırıcılık katan şey bunların askeri olanaklarla destekleniyor oluşudur.

Bosna ve Kosova krizlerinden ders çıkaran AB karar alıcıları, arkasında askeri güç bulunmayan diplomasinin boş bir çabadan öteye geçemeyeceğini dikkate alarak, Avrupa askeri yeteneklerini geliştirmenin yollarını aramaya başlamıştır. Bu kapsamda, caydırıcı bir askeri güç oluşturularak, özellikle Balkanlar gibi Avrupa güvenliğini doğrudan etkileyebilecek coğrafyalarda yeni çatışmaların önlenmesi hedeflenmiştir.

Avrupa ordularının büyük ölçüde ulusal topraklarını geniş kapsamlı saldırılara karşı savunmak için oluşturulmuş olması, AB'nin yabancı ülkelerdeki krizlerin çözümünde askeri yapı ve teçhizat bakımından yetersiz kalmasına neden olmuştur. Diğer yandan bu güçler, geleneksel şekilde yabancı ülkelere gönderilen birlikler halinde örgütlenmiş olan Amerikan ordusuyla birlikte çalışmakta zorlanmıştır. 1990'lı yıllarda, geniş kapsamlı bir değişim sürecine giren Amerikan ordusu esnek ve acil müdahale yeteneğine ulaşmıştır.

ABD ve NATO'nun askeri dönüşümünün çok gerisinde kalan Avrupa orduları, Avrupa'nın Amerikan politikalarını etkileme gücünü de azaltmış ve Atlantik ötesi

bağların zayıflamasına yol açmıştır. Avrupa'nın askeri yetersizliklerinin sebep olduğu sorunlar, AGSP'nin kuruluş aşaması olan *St. Malo Bildirisi*'nden itibaren, Avrupa askeri yeteneklerinin artırılması konusunu, Birlik politikaları arasında en önemli gündem maddesi haline getirmiştir. Tüm bu gelişmeler sonucunda, Avrupa'da savunma alanında dış politika ve güvenlik alanına oranla çok daha hızlı ve gözle görülür bir değişim olmuş, AB "devrim" niteliğinde bir askeri yapılanma gerçekleştirmiştir.

Aralık 1998'deki İngiliz-Fransız Zirvesi'nde benimsenen *St. Malo Bildirisi*, AGSP ve Avrupa askeri reformları açısından bir dönüm noktasıdır¹. *St. Malo* sürecinin temel eksikliği *Helsinki Temel Hedefi*'nin tanımıyla ilgilidir². Askeri araçlar ağırlıklı olarak Bosna ve Kosova krizlerinden alınan derslerle ve 1990'lı yılların güvenlik ve savunma stratejilerine göre tasarlanmıştır. Helsinki Temel Hedefi kapsamında Birliğin kazandığı askeri boyut, esas olarak Balkanlar'daki krizler için kullanılacağı düşünülürse başarılı, ancak 11 Eylül saldırıları sonrası değişen stratejik şartlar ve uluslararası terörle mücadele düşünüldüğünde hatalı tasarlanmıştır. Bu nedenle hızlı bir dönüşüm içinde olan uluslararası ortamda, Birliğin yeni dünya dengelerine ilişkin amaçlarını açıklayacağı bir stratejik çerçeveye gereksinim duyulmuş ve Aralık 2003'te bir *Avrupa Güvenlik Stratejisi* benimsenmiştir.

AB bugün askeri bir kimliğe sahiptir ve giderek daha kusursuz askeri kurumlar, yetenekler ve araçlarla donatılmaktadır. AB barış güçlerinin yaratılması süreci, Amsterdam Antlaşması'nın benimsenmesinden Nice Antlaşması'nın uygulamaya koyulmasına dek uzanır. AB sadece kendi yürüttüğü değil, aynı zamanda BM ve NATO'nun yürüttüğü harekâtlarda da görev alabilen, kuvvet bileşimi katkı sağlayan ülkelerin harekât yeteneklerinin bir araya getirilmesiyle sağlanan ve *AB Muharebe Grupları* olarak adlandırılan bir Avrupa barış gücü oluşturmaktadır³.

¹ AGSP'ye zemin hazırlayan ve özerk bir Avrupa askeri gücünün kurulmasını öneren *St. Malo Bildirisi*, 3-4 Aralık 1998'de, Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac ile İngiltere Başbakanı Tony Blair arasında, Fransa'nın *St. Malo* kentinde gerçekleştirilen zirvede kabul edildi. İki ülkenin kararlılığı *St. Malo Bildirisi*'nde şöyle vurgulanmıştır: "*AB uluslararası krizlere karşılık vermek için, güvenilir askeri güçlerle desteklenmiş özerk eylem yeteneğine ve bu güçleri kullanma kararı almak için gerekli araçlara sahip olmalı, uygulamaya hazır olmalıdır.*" "Joint Declaration Issued at the British-French Summit", Saint Malo, 3-4 December 1998.

² Aralık 1999 Helsinki Avrupa Konseyi'nde benimsenen Helsinki Temel Hedefi, 2003'e dek 60.000 askeri kapsayan bir *Avrupa Acil Müdahale Gücü (European Rapid Reaction Force-ERRF)* oluşturulmasını öngörmekteydi. Helsinki Avrupa Konseyi sonuçları itibarıyla, AB'nin kendi askeri gücünü oluşturma sürecinde, *St. Malo*'dan sonraki en önemli aşamadır. Zirvenin sonuç bildirgesinde, AGSP'nin amacı "kendi başına karar alabilme ve NATO olanak ve yeteneklerine başvurmadan uluslararası krizlere müdahale edebilme yeteneği oluşturma" şeklinde ifade edilmektedir. "Presidency Conclusions", Helsinki European Council, 10-11 December 1999.

³ 1999 Helsinki Temel Hedefi'nin devamı ve Temel Hedef 2010'un tamamlayıcı bir parçası olan *AB Muharebe Grupları*, Avrupa Güvenlik Stratejisi'nin savunma yönünün uygulanması

Avrupa askeri yetenekleri açısından, Helsinki Temel Hedefi sürecinde belirlenen temel eksiklik, AB'nin hazır durumda bulunan, esnek, zorlu harekât sahalarında görev alabilecek, yüksek hareket yeteneğine sahip uzman silahlı kuvvetlere sahip olmamasıydı. Bu eksikliği gidermek için geliştirilen ve her biri tabur büyüklüğünde 1.500 askerden oluşan Muharebe Grupları, Helsinki Temel Hedefi'yle ulaşılmak istenen 60.000 kişilik hantal bir askeri güç (Avrupa Acil Müdahale Gücü) düşüncesinin ne kadar yanlış bir karar olduğunu göstermektedir. Beklentileri karşılayamayan Avrupa Acil Müdahale Gücü düşüncesi giderek gündemden düşmüş ve AB ondan daha küçük ama çok daha etkili ve esnek olan Muharebe Grupları Kavramı üzerine yoğunlaşmaya başlamıştır.

AB'nin tüm askeri ve sivil operasyonları için kesin karar alma düzenlemeleri, "uluslarüstü" değil "uluslararası" bir niteliğe sahiptir. AB üye devletlerinin askeri egemenliği uluslarüstü bir AB organına devredilmemiştir. Dolayısıyla, dünyanın herhangi bir yerinde AB askerlerinin ve sivil görevlilerinin konuşlandırılması konusunda, üye devletlerin yetki devri söz konusu değildir. Güvenlik ve savunmaya ilişkin diğer hassas konularda olduğu gibi, bu konularda da kararlar oybirliğiyle alınır⁴. Hiçbir ülke kendi isteği dışındaki askeri ya da sivil operasyonlar için, güçlerini kullanılmaya ve operasyon masraflarını karşılamaya zorlanamaz⁵.

Bununla birlikte, AB askeri güçlerinin hangi durumlarda ve ne zaman kullanılacağı konusunda bir kesinlik ya da otomatik bir mekanizma yoktur. Dolayısıyla barışa karşı tehdit durumunda uygulanacak yöntem açısından hala belirsizlikler bulunmaktadır. AB ülkeleri tek başlarına veya çokuluslu barış güçlerinin ve geçici koalisyonların bir parçası olarak harekât yürütebilmekte, NATO çatısı altındaki harekâtlara veya BM barış gücü harekâtlarına katılabilmektedir. Barışa karşı tehdit durumunda, her ne kadar öncelik BM Güvenlik Konseyi'nde olsa da hangi ülke ya da ülkeler veya hangi uluslararası örgütlerin devreye gireceği konusu bir takım belirsizlikler içermektedir.

açısından önemli bir araçtır. Ayrıntı için bkz: Council of the European Union: "EU Battlegroups", Factsheet, February 2007, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Battlegroups_February_07-factsheet.pdf, (18.02.2012).

⁴ AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası kapsamında oybirliği gerektiren durumlarda, bir üye ülkenin çekimser kalması, ret oyu (veto) olarak kabul edilmemektedir. "Yapıcı çekimserlik" olarak adlandırılan bu uygulama, özellikle AB'nin yürüttüğü bazı askeri-sivil operasyonlara katkıda bulunmayı arzu etmeyen üye ülkelerin başvurduğu bir yoldur. Lizbon Antlaşması'yla değiştirilen AB Antlaşması madde 31/1'e göre, "Oylamada çekimser kalan bir Konsey üyesi, çekimserliğini resmi bir beyanla ortaya koyabilir. Bu durumda, söz konusu üye kararı uygulamakla yükümlü değildir, ancak kararın Birliği bağladığını kabul eder... Çekimserliklerini bu şekilde ortaya koyan Konsey üyelerinin, üye devletlerin en az üçte birini temsil etmeleri ve Birlik nüfusunun en az üçte birini oluşturmaları durumunda karar kabul edilmez."

⁵ Bu konu AB Antlaşması'nda şöyle ifade edilmektedir: "Operasyonel harcamaların Birlik bütçesinden karşılanmadığı durumlarda, Konsey oybirliğiyle aksini kararlaştırmadıkça, bu harcamalar gayri safi milli hasıllarının büyüklüğüne göre üye devletlerin bütçelerinden karşılanır... Konsey'deki temsilcileri resmi beyanda bulunan üye devletler, bu harcamaların finansmanına katkıda bulunmakla yükümlü değildir." Lizbon Antlaşması'yla değiştirilen AB Antlaşması madde 41/2.

AB askeri operasyonlarının meşruiyet açısından “ilke” olarak, BM Güvenlik Konseyi kararına ve iznine sahip olması gerekir. Ancak NATO’nun 1999’da Kosova’ya müdahalesinde olduğu gibi, BM kararı olmadığı veya Rusya ve Çin gibi BM Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin vetosu yüzünden karar alınmadığı bir durumda, AB her şeye rağmen bir askeri operasyon yürütebilir mi? AB hangi durumlarda BM’den müdahale yetkisi almak zorundadır ya da AB mutlaka BM’den böyle bir yetki almak zorunda mıdır? Bütün bu soruların cevabı AB’nin gelecekte dünya politikasında kendisini nasıl konumlandırmak istediğiyle yakından ilgilidir. Bu konu AB bünyesinde birçok tartışmayı da beraberinde getirmektedir. Birlik uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında, öncelikle BM Güvenlik Konseyi’nin sorumlu olduğunu birçok kez vurgulamıştır. BM Şartı BM Güvenlik Konseyi’ne uluslararası barış ve güvenliği korumaya yönelik toplu eylemlere girişme gücü ve sorumluluğu vermektedir.

Doğrudan BM müdahalesinin uygun veya olası görünmediği durumlarda, Güvenlik Konseyi, barış gücü görevlerini üstlenmek amacıyla NATO, AB, Afrika Birliği, Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (Economic Community of West African States) ya da gönüllü ülkelerin koalisyonları gibi bölgesel örgütlere yetki verir⁶. BM’nin böylesi görevlere izin veren tek yasal topluluk olması gerektiği savunulsa da BM, barış gücü görevlerine onay veren tek örgüt değildir. BM dışındaki barış güçleri AB’nin Avrupa, Asya ve Afrika’da yürüttüğü askeri ve sivil görevler, Kosova’daki NATO görevi (KFOR) ya da Sina Yarımadası’ndaki Çokuluslu Güç ve Gözlemciler (Multinational Force and Observers on the Sinai Peninsula) gibi güçlerden meydana gelebilir.

Bu çalışmada, AB’nin güvenlik ve savunma alanında yeni ufuklar açan askeri dönüşümü ele alınmakta ve “AB hiçbir BM kararı olmaksızın bir askeri operasyon düzenleyebilir mi?” sorusuna yanıt aranmaktadır. AB operasyonlarının ne amaçla, hangi kapsamda ve neye dayanarak yürütüldüğü, sonuçlarının küresel ve bölgesel dengeler açısından ne olduğu, AGSP için ne gibi derslerin çıkarıldığı ve Avrupa askeri reformları aracılığıyla, gelecekte AB’nin dünya politikasında hangi hedeflere ulaşmak istediği üzerinde durulacaktır. Ayrıca, BM operasyonlarının amacı ve kapsamı açıklanacak, AB ve BM operasyonlarının BM Şartı kapsamında dayandığı genel ilkeler ve bu operasyonların hukuki dayanağı analiz edilecektir.

Barışı Koruma Kavramı

1956 Süveyş krizi sırasında *BM Acil Gücü’nün (UN Emergency Force)* kuruluşuyla birlikte, “barışı koruma” (peacekeeping) kavramı dış politika alanında öne çıkmaya başlamıştır. Bu kavram sonraki yıllarda, ulusal birliklerden oluşan ama

⁶ BM’nin barışı koruma faaliyetlerinde işbirliği yaptığı diğer örgütler arasında İslam Konferansı Örgütü, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Arap Birliği ve ASEAN gibi küresel ve bölgesel örgütler de bulunmaktadır. Ayrıntı için bkz: United Nations Security Council: “An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-keeping”, **Report of the Secretary-General Pursuant to the Statement Adopted by the Summit Meeting of the Security Council on 31 January 1992**, <http://www.un.org/Docs/SG/appeace.html>, (11.02.2008).

BM'ye bağlı “mavi bereliler” diye anılan bu askeri gücün Lübnan BM Gözlemci Grubu (1958), Kongo Harekâtı (1960) ve Kıbrıs BM Barış Gücü (1964) gibi operasyonlarını ifade etmekte kullanılmıştır⁷. Barışı koruma ortaya çıkmış veya çıkmakta olan bir şiddet sürecini durdurmak, kontrol altına almak veya yavaşlatmak amacıyla, uluslararası bir gücün ilgili tüm tarafların onayını alarak çatışma bölgesinde konuşlandırılmasını ifade eder.

Ateşkes anlaşmalarının uygulanmasını sağlamak ve denetlemek amacıyla kurulan BM Barış Gücü, çeşitli ülkelere mensup askeri birlikler, polis ve sivil personelden oluşur. Barış gücü savaşların yıkımına maruz kalmış ülkelerde barışın kalıcı olarak yerleşmesini sağlamak için çalışmaktadır. Barışı koruma görevi dışında “barışı sağlama” (peace-making), “çatışma sonrası barışın tesisi” (post-conflict peace-building), “insani müdahale” (humanitarian intervention) ve diğer yardım görevleri gibi alanlar da görev kapsamına dâhil edilebilir⁸. Barışı koruma görevleri, *BM Barışı Koruma Operasyonları Dairesi (Department of Peacekeeping Operations - DPKO)* tarafından yönetilip desteklenirken, bazı barış görevleri de *Siyasi İşler Dairesi* tarafından yönetilmekte ve desteklenmektedir⁹.

Barışı koruma operasyonları her ne kadar benzer amaçlara hizmet etse de barışı sağlama girişimlerinden uygulama ve yöntem açısından farklılık gösterir. Barışı sağlama, düşman taraflar arasında bir anlaşma ya da uzlaşma sağlamak için yapılan “barışçı uzlaşma” girişimleridir¹⁰. BM Kıbrıs Barış Gücü'nün Kıbrıs'taki varlığı barışı koruma; BM Şartı uyarınca yürütülen uyuşmazlıkların barışçı yoldan çözümü ile ilgili girişimler de (görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaştırma, hukuksal nitelikteki anlaşmazlıklar için Uluslararası Adalet Divanı'na başvurma vb.) barışı sağlama niteliğindeki faaliyetlerdir.

Toplu güvenlik anlayışına dayanan “barışı sağlama” operasyonlarında, uyuşmazlığın tarafları arasındaki siyasi irade eksikliği, barışçı çözüm yollarının yetersiz kalması, arabulucu tarafın çözüm için gerekli kaynaklardan yoksun olması, uluslararası ortamın uygun olmaması, çözüm sağlayabilecek küresel ve bölgesel

⁷ BM Acil Gücü, BM Güvenlik Konseyi tarafından, 1973 Ekim Savaşı'ndan sonra İsrail ve Mısır, daha sonra da İsrail ve Suriye arasındaki ateşkese (1974) uyulup uyulmadığını gözetlemek için kullanıldı. İlk kez Güvenlik Konseyi daimi üyesi bir ülke olan Fransa'nın askeri birliğinin katıldığı BM Lübnan Barış Gücü, 1978'den itibaren uzun yıllar Güney Lübnan'da görev yaptı. Ayrıca “mavi bereliler” 1988'de Nobel Barış Ödülü'ne de layık görüldü. Bkz: United Nations Security Council: “UN Peacekeeping Operations”, **Background Note**, 30 November 2007, <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/bnote.htm>, (11.02.2008).

⁸ Bu çalışmada BM'nin barışa karşı tehditlere yönelik askeri, siyasi, insani müdahale gibi tüm girişimlerini (barışı sağlama, çatışma sonrası barışın tesisi, insani müdahale vb.) ifade etmek için, geleneksel “barışı koruma” kavramı yerine, daha genel bir anlamı olan “barış operasyonları” ifadesi tercih edilmiştir. Barışı koruma operasyonları, BM barış operasyonlarının bir parçası ve en çok bilinen şeklidir.

⁹ United Nations Security Council: “An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-keeping”, op.cit.

¹⁰ United Nations Security Council: “UN Peacekeeping Operations”, op.cit.

güçlerin isteksizliği ve sorunun görmezden gelinmesi gibi nedenlerle çatışmaların önlenememesi söz konusudur.

Diğer yandan barışı koruma operasyonları, BM Şartı'nda özel bir yöntem ve ilkelerle belirtilen barışçı uzlaşma girişimlerine zemin hazırlar. Çoğu zaman da her iki girişim birbiriyle birleşir ve beraber yürütülürler. Bu operasyonlar uluslararası nitelikli bir askeri gücün varlığı, ilgili tarafların rızası, şiddet olaylarını önleme, kontrol altına alma veya yavaşlatma amacı ve sınırlandırılmış bir güç kullanımı gibi temel özellikleri içermelidir¹¹.

BM'nin dâhil olduğu ve çözüm bekleyen en uzun süreli sorun kuşkusuz İsrail-Filistin çatışmasıdır. Bunun yanında en az bu çatışma kadar şiddetli olan Afganistan, Sudan ve Somali'deki iç savaşlar, Hindistan-Pakistan gerginliği ve terörizmin yükselişi Örgüt'ün müdahalede bulunduğu diğer sorunlardır¹². Soğuk Savaş döneminde BM kapsamında 15 barış operasyonu gerçekleştirilmiştir. Ancak bu dönemde yaşanan sınır çatışmaları ve bunalımlarla karşılaştırıldığında, Örgüt'ün uluslararası barış ve güvenliğe katkısı sınırlı kalmıştır. Sovyetler Birliği'nin BM Güvenlik Konseyi daimi üyesi olarak veto hakkını kullanması, kimi zaman BM operasyonlarını bunalım dönemlerinde etkisiz bırakırken, kimi zaman da ABD çıkarları için girişilecek operasyonlarda “kontrol” ve “denge” sağlamıştır¹³.

Soğuk Savaş Sonrası Dönem: Yeni Müdahale Anlayışları

Soğuk Savaş sonrası dönemde genel anlamda barış operasyonları (barışı koruma, barışı sağlama, çatışma sonrası barışın tesisi vb.) çerçevesinde, BM de NATO gibi yeni işlevler üstlenmeye başladı. Önce, Haziran 1992'de tüm BM barış operasyonları için, “Bir Barış Gündemi” (An Agenda for Peace) adlı temel çerçeve belgesi kabul edildi. Ardından, 1995'te BM tarafından gerçekleştirilecek “barışı koruma”, “barışı sağlama” ve “çatışma sonrası barışın tesisi” operasyonlarının birbirinden kesin çizgilerle ayrılması ve BM bünyesinde bir “acil müdahale gücü” oluşturulması gerektiği yönünde bir rapor hazırlandı¹⁴.

BM barış operasyonlarının son yıllardaki yeni işlevleri ve artan müdahaleleri, AGSP'nin gelişimiyle aynı döneme rastlar. Soğuk Savaş sonrası dönemde BM,

¹¹ BM'nin dâhil olduğu Kıbrıs ve İsrail-Filistin sorunlarında, barışı koruma ve barışçı uzlaşma faaliyetleri beraber yürütüldü. 1948'de İsrail bağımsızlığını ilan ettiğinde çıkan savaşta, 1956'daki Süveyş krizi ve 1967'deki Altı Gün Savaşı esnasında, BM tekrar sağlanan ateşkesler için yapılan müzakerelerin yörüngesini teşkil etti ve çatışan tarafları ayıracak barış güçlerinin sağlanması konusunda hizmet verdi. Bkz: Jerry Pubantz ve John Allphin Moore, “Zamanların En İyisi Zamanların En Kötüsü: Birleşmiş Milletler'in Ortadoğu Kaderi”, Bülent Aras (der.), **Irak Savaşı Sonrası Ortadoğu**, İstanbul, Tasam Yayınları, 2004, s. 87.

¹² Pubantz ve Moore, *Ibid.*, s. 87.

¹³ BM 1948–1987 arasında 15, 1988–2000 arasında da 16 barış operasyonu gerçekleştirdi. Bkz: **United Nations Peace Keeping**, New York, UN Publications, 2000, s. 16.

¹⁴ Bu rapor BM Genel Sekreteri Butros Gali tarafından 1995'te, Ford Vakfı'nın oluşturduğu Bağımsız Çalışma Grubu'na hazırlanmıştı. Buna göre, veto yetkisi yalnızca barışı koruma ve barışı sağlama harekâtlarında kullanılmalıydı. Bkz: <http://www.fordfound.org>, (10.01.2008).

NATO ve AB'nin barış görevlerinde artış olmuştur. Bu artışın nedeni, terörizm ve kitle imha silahlarının yayılması gibi risk ve tehditlere paralel olarak, bölgesel ve bölgesel kriz ve çatışmaların ön plana çıkmasıdır. BM'nin yeni müdahale biçimlerinden biri de barışı sağlama operasyonlarıyla birlikte uygulanan "önleyici diplomasi" (preventive diplomacy). Silahların kontrolü ve silahsızlanma girişimleriyle öne çıkan önleyici diplomasi, güven sağlayıcı önlemlerin alınması, bilgi toplama, resmi ya da gayri resmi araştırmaya dayalı erken uyarı ağının kurulması, önleyici konuşlandırma ve askerden arındırılmış bölgelerin kurulması gibi girişimleri içerir¹⁵.

Yeni dönemde Örgüt'ün harekât alanı genişlediği gibi harekâtların niteliğinde de değişim oldu ve harekâtlar askeri alandan sivil alanlara kaydırılmaya başlamıştır. İç çatışmalar nedeniyle ortaya çıkan gerilimli bölgelere öncelik verilirken, halk oylaması ve seçimler gibi sivil müdahaleler Angola, El Salvador, Namibya, Nikaragua, Kamboçya, Batı Sahra ve Haiti'de gerçekleştirildi¹⁶. BM müdahalelerinin ağırlık noktasını oluşturan bu görevler "çatışma sonrası barışın tesisi" olarak adlandırılmıştır. Çatışan tarafların silahsızlandırılması, silahlara el konması ve imha edilmesi, mültecilerin geri getirilmesi, seçimlerin gözetimi ve örgütlenmesi, siyasal katılımın yaygınlaştırılması ve düzenlenmesi, kamu kurumlarının reformu ve geliştirilmesi, demokrasi ve azınlık hakları gibi faaliyetler barışın tesisi görevleri kapsamındadır¹⁷.

NATO'nun Kosova Savaşı'na müdahalesi ise aslında barışı korumadan farklı bir müdahale şeklidir ve "barışa zorlama" (peace enforcement) olarak adlandırılır. BM'nin Kore Savaşı'na müdahalesi de barışa zorlamanın diğer bir örneğidir. Kosova Savaşı örneğinde zaten barış ortamı olmadığı için, NATO barışı koruma değil barış yapmaya zorlama çabasıydı. Bu türdeki müdahaleler, savaşan tarafları barışa zorlama uğraşlarından dolayı, barışı korumadan daha önemlidir.

Güvenlik Konseyi başka kuruluşların da barışı koruma görevi üstlenmesine izin vermektedir. Örneğin 1999'da NATO'nun hava harekâtının ardından, Konsey tarafından NATO'ya Kosova'da barışın korunması görevi (KFOR) verildi. Konsey eşzamanlı olarak oluşturduğu *BM Kosova Geçici Yönetimi (UNMIK)* aracılığıyla da bölgenin idaresi, yasaların uygulanması, huzurun sağlanması, demokratik bir hükümetin oluşturulması ve özerk yönetim konularında Kosova'ya yardımcı oldu.

Ek olarak 2001'de, Güvenlik Konseyi NATO'ya uluslararası bir koalisyon kurulması talimatını verdi ve ISAF Afganistan'da göreve başladı. Aynı zamanda geçici hükümete yardım için de bir BM siyasi görevi (UNAMA) kuruldu. Ekim 2003'de Konsey, ABD liderliğinde, Irak'ta barış ve güvenliğin sağlanması için çok uluslu bir operasyon başlattı. 2004'te ise Afrika Birliği'ne Sudan/Darfur'da barışın sağlanması görüşmeleri sırasında izleme görevi verilmiştir¹⁸.

¹⁵ United Nations Security Council: "An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-keeping", op.cit.

¹⁶ Yavuz Gökalp Yıldız, *Stratejik Vizyon Arayışları ve Türkiye*, İstanbul, Der Yayınları, 2001, s. 125.

¹⁷ United Nations Security Council: "UN Peacekeeping Operations", op.cit.

¹⁸ United Nations Security Council, Ibid.

BM Barış Gücü maliyet, malzeme ve personel paylaşımı sayesinde asgari bütçe ile azami sonuç elde edebilmektedir. Barışı koruma ve barışın tesisi operasyonlarının gerçekleştirildiği ülkelerde, BM barış güçleri her ne kadar eleştirilse de bir bakıma hükümet işlevini üstlenebilmekte; tarım, ulaştırma, kültür ve eğitim gibi ekonomik-sosyal alanlarda düzenlemeler yapabilmektedir.

Genişleme öncesi 15 üyeli AB, BM barışı koruma bütçesinin % 40'ından fazlasını sağlamaktaydı. Buna rağmen barışı koruma operasyonlarının askeri niteliği, genelde acil müdahale yeteneği gerektirmesi, BM barış gücü birliklerinin finansman fonu, araç stok rezervi ve yedek kuvvetlerinin olmaması BM'yi NATO ve AB ile kapsamlı bir işbirliği yapmaya yöneltmiştir¹⁹. Diğer yandan BM operasyonlarındaki alan genişlemesine rağmen, mali olanaklarda artış olmaması ve üye ülkelerin taraflı operasyonlara asker göndermemeleri örgütün içinde bulunduğu krizi derinleştirirken, BM'nin bu çerçevede yaşadığı krizle orantılı olarak NATO ve AB'nin BM üzerindeki etkisini arttırmıştır²⁰.

Bu gelişmelerin sonucunda, kriz yönetiminde değişik rol ve sorumluluklar üstlenmek amacıyla, Eylül 2003'te "Kriz Yönetiminde AB-BM İşbirliği Ortak Bildirisi" yayınlanmıştır. Bu, AB-BM ilişkilerine daha resmi bir şekil verme yolunda atılmış bir adımdır. Aslında bu bildirden önce, AB Ocak 2003'te Bosna Hersek'teki *BM Uluslararası Polis Görev Gücü'nün (International Police Task Force - IPTF)* görevini devralmış ve BM'yle işbirliği halinde *AB Polis Görevi (EU Police Mission - EUPM)* adı verilen ilk sivil kriz yönetimi görevini gerçekleştirmiştir²¹.

Haziran 2003'te, AB yönetiminde Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilen *Artemis Harekâtı* da, AB güçlerinin acil müdahale yeteneğini kanıtlamıştır. Bunun yanında, Birliğin 2007'den itibaren uygulamaya koyduğu *Muharebe Grupları Planı* ile acil müdahale yeteneğini resmi söyleme taşıması, gelecekte Afrika'da birçok operasyon düzenlemesine kesin gözüyle bakılan BM'nin barışı koruma görevleri için önemli bir kaynak olacaktır²².

Avrupa'nın Savunma Anlayışındaki Dönüşüm

Bütünleşmiş bir "Avrupa Ordusu" oluşturulması önerisinin Ekim 1950'de Fransa Başbakanı Rene Pleven tarafından ortaya atılmasından itibaren geçen zaman dilimi içerisinde, Avrupa bütünleşme süreci, Aralık 1998'deki Saint Malo Bildirisi'ne dek sivil nitelikli olarak derinleşmiş ve genişlemiştir. Ağustos 1954'te "uluslarüstü" bir savunma topluluğunu öngören *Pleven Planı'nın* reddedilmesinden sonra, Avrupalılar arasında savunma sorunları hep varlığını sürdürürken, elli yılı aşan bir süre boyunca NATO, Avrupa güvenliğinden sorumlu tek örgüt olarak kalmıştır.

¹⁹ Martti Ahtisaari, "Çok Taraflılığın Akılcılığı", Nicole Gnesotto (der.), **AB Güvenlik ve Savunma Politikası İlk Beş Yıl**, İstanbul, Tasam Yayınları, 2005, s. 157.

²⁰ Yıldız, op.cit., s. 126.

²¹ United Nations Security Council: "UN Peacekeeping Operations", op.cit.

²² Ahtisaari, op.cit., s. 157.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Avrupa için tehdit oluşturmaktan çıkmasıyla birlikte, bir taraftan NATO yine Avrupa güvenliğinin esas garantörü olmayı sürdürürken, diğer taraftan Avrupa-Amerikan ilişkilerinin “daha güçlü bir Avrupa” ve “eşit ortaklık” temelinde yeniden tanımlanması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede, güvenlik ve savunmada Avrupa'nın Amerikan politikalarından özerkliği konusu, Atlantik'in iki yakası arasındaki gerilimin ana kaynağı olmuştur²³. Bunun yanında Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, Avrupa ABD için stratejik önemini kısmen kaybederken, Avrupa'daki Amerikan varlığı sorgulanır hale gelmiştir. Böylece yeni dünya düzeni, Avrupa askeri yeteneklerinin Amerikan müdahalesinden uzak bağımsız bir düzlemde geliştirilmesi tartışmalarını gündeme getirirken, Batı Avrupa Birliği'nin yeniden canlandırılması ve en sonunda AB'nin kendi askeri kurumlarını oluşturmasıyla sonuçlanacak süreci başlatmıştır.

Avrupa'nın kendi askeri gücünü ve istihbarat kurumlarını oluşturması beş ana etkenle açıklanabilir: a) Berlin Duvarı'nın yıkılışı; b) ekonomik ve siyasal bütünleşme birbirinden ayrılmadan gelişirken Maastricht Antlaşması'nın savunma sorunlarını süresiz erteleme; c) Avrupa'nın ekonomik büyüklüğü ile siyasi küçüklüğü arasındaki dengesizlik; d) Balkanlardaki savaşlardan kaynaklanan tehlikelere yanıt verme gereksinimi ve 11 Eylül olaylarının Avrupa'yı ABD müdahalesi ve çatışma önleme konularında yeni stratejiler geliştirmeye zorlaması.

Berlin Duvarı'nın yıkılışını takiben, AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın AB'nin üç sütunundan ikincisi olarak kabul edilmesi ve Haziran 1992'de *Petersberg Görevleri*'nin benimsenmesi, Avrupa savunmasının yeni ilkelerini şekillendirmiştir²⁴. Batı Avrupa orduları ortak savunma ve sınırların savunması üzerine kurulurken, “ortak güvenlik” ve “sınır ötesi acil müdahale” Avrupa savunmasının yeni ilkeleri olmuştur²⁵. Ekonomik bütünleşmenin büyük oranda tamamlanmasından sonra, uluslararası işbirliği çabaları siyasi alana kaymış, ekonomik ve siyasal bütünleşme süreci birbirini tamamlayan süreçler olarak gelişmiştir.

²³ AB'nin güvenlik ve savunmada Amerikan politikalarından özerkliği tartışmaları için bkz: Christopher Layne, “Death Knell for NATO? The Bush Administration Confronts the European Security and Defense Policy”, *Policy Analysis*, 4 April 2001, s. 8; Christopher Layne, “Continental Divide: Time to Disengage in Europe”, *The National Interest*, No: 13, Fall 1988, ss.12-28; Jean Yves Haine, “Tarihsel Bir Perspektif”, Nicole Gnesotto (der.), **AB Güvenlik ve Savunma Politikası İlk Beş Yıl**, İstanbul, Tasam Yayınları, 2005, s. 37.

²⁴ Maastricht Antlaşması ile benimsenen AB'nin üç sütunu; Avrupa Topluluğu, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ile Adalet ve İçişleridir. Avrupa Topluluğu; tek pazar, uluslararası ticaret, kalkınma yardımı, para politikası, tarım, balıkçılık, çevre, bölgesel kalkınma, enerji vb. ile ilgili topluluk politikalarının hukuki çerçevesini oluşturuyordu. Adalet ve İçişleri; AB içerisinde medeni hukuk ve ceza hukuku, göçmenler ve sığınma politikası, sınırların kontrolü, uyuşturucu ticareti, polis işbirliği ve bilgi alışverişi gibi konularda işbirliğini kapsıyordu. AB'nin bu üç önemli unsuru kısmen bir dizi temel hedef ve ilke, kısmen de tek bir kurumsal çerçeve ile yönetiliyordu. Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte, sütun sistemi ortadan kaldırılmış ve AB birleşik tek bir tüzel kişilik haline gelmiştir.

²⁵ Haine, op.cit., s. 37.

Bu geçiş döneminde, omurgası ne kadar ekonomik olursa olsun, AB gibi üst düzeyde bütünleşmeyi öngören bir sistemin içinde siyasi bütünleşmenin olmaması düşünülemezdi. Para politikalarının uyumlu hale getirilmesi ve parasal birlik düşüncelerinin siyasi bir çaba olarak başlaması bu iki sürecin neden ayrılmadığını açıklamaktadır. Buna karşın ekonomik ve siyasal bütünleşmenin dış politikaya yansımaları sınırlı olmuştur. Bu durum, bütünleşmiş bir dış politikanın ekonomik çıkar odaklı bütünleşme çabalarına göre çok daha zor olmasından kaynaklanırken, dış politikanın “hükümetlerarası” doğasının varlığı Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın oluşturulmasına öncülük etmiştir. AB'nin derinleşmesi aynı zamanda ekonomik ve siyasi alandaki dengesizliği de arttırmıştır.

Balkanlar'daki çatışmaların bütünleşme sürecini tehlikeye atmasına rağmen, Avrupa değerlerini savunmak adına harekete geçilmekte zorlanılması ve Amerikan müdahalesinin gerekli görülmesi, AB'yi savunma konularında reform yapmaya iten en büyük etken olmuştur. İngiltere, Almanya ve Fransa'nın Balkanlardaki krizi kendi başlarına idare edememesi, kalıcı barışın tesis edilmesi için ABD ve Rusya'nın da dâhil olduğu ortak bir girişimi gerekli kılmıştır²⁶. Saraybosna'daki katliam, BM Güvenlik Konseyi'nin “güvenli sığınak” ilan ettiği bölgelerin arkaya Sırp işgaline uğraması, BM askerlerinin Sırp tarafından rehin alınıp eziyet görmesi ve BM askerlerinin Sırp saldırılarına seyirci kalması, 1994'ten beri zaman zaman hava kuvvetlerini kullanan NATO'yu artık daha etkili bir biçimde kuvvet kullanma kararı almaya zorlamıştır²⁷.

NATO Haziran 1995'te BM koruma gücü UNPROFOR'a (United Nations Protection Force) destek sağlayacak olan *Müttefik Acil Tepki Gücü*'nü oluşturmuştur. Sonuçta bir yandan Sırp kuvvetleri geri çekilmeye zorlanırken, diğer yandan da ABD diplomatik harekâta girişerek, Kasım 1995'te, Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard Holbrooke öncülüğünde imzalanan Dayton Anlaşması'yla savaşın sona ermesini sağlamıştır²⁸.

Balkanlar'daki krizler ve ABD'nin belirleyici rolü, Avrupa'ya ortak bir dış politika ve askeri stratejiler geliştirmenin gerekliliğini göstermiştir. Atlantik'in iki yakası arasında yaşanan bölünmelerin faturası, Bosna-Hersek halkı için çok ağır olmuştur. Bu katliamı sadece NATO çatısı altındaki Batı ittifakı durdurabilirdi ve bu yönüyle NATO övgüyü hak ediyordu. Ancak NATO'ya bağlı hükümetler de daha önce kuvvet kullanma konusunda gösterdikleri gönülsüzlükten dolayı sorumluluk taşımaktadır²⁹.

²⁶ “Temas Grubu” olarak adlandırılan bu girişim, 1994'te önce İngiltere, Almanya, Fransa, ABD ve Rusya tarafından oluşturuldu. Sonradan İtalya da bu gruba katıldı. Temas Grubu daha sonra toprak paylaşımı açısından Dayton Anlaşması'nın temelini oluşturacak olan bir plan önerdi. Plana göre toprakların yüzde 51'i Boşnak ve Hırvatlara bırakılırken, geriye kalan yüzde 49'luk bölüm de Sırlarda kalacaktı.

²⁷ BM'nin güvenli sığınak bölgeleri Srebrenica, Gorazde, Bihac ve Zepa'ydı.

²⁸ **Report of the International Commission on the Balkans: Unfinished Peace**, Washington D.C., Carnegie Endowment for International Peace, 1996, s. 36.

²⁹ **Report of the International Commission on the Balkans: Unfinished Peace**, Ibid, s. 86.

Bu tarihten sonra her başarısızlık yeni bir hedef olarak Avrupa'da gündemi belirlemeye başlayacaktır. Avrupa'nın Bosna ve Kosova'daki askeri yetersizliği, AB Konseyi'ni AGSP'nin başlangıç aşaması olarak görülen St. Malo sürecini onaylamaya ve Avrupa askeri devrimini yapmaya yöneltmiştir. 11 Eylül 2001 saldırıları terörizme karşı savaş alanında Atlantik ötesi işbirliğini güçlendirmiş, Madrid'te meydana gelen terör saldırıları ve Irak Krizi'nden sonra ise Avrupa'nın dış faaliyetlerinde bir rehber niteliğinde olan Avrupa Güvenlik Stratejisi uygulamaya koyulmuştur.

Avrupa Birliği'nin Askeri Kimliği

AB'nin askeri konularda atmış olduğu tüm adımlar açısından en önemli etken Fransa ve Almanya arasındaki yakınlaşmadır. Almanya ile Fransa'nın geliştirdiği ortak stratejiler Charles De Gaulle-Konrad Adenauer anlaşmasına dayanır. Birliğin askeri boyutu her ne kadar Atlantik ötesi işbirliği ve NATO ile uyuma dayansa da Fransa ve Almanya gerçeği göz ardı edilemez³⁰. İki ülke arasındaki yakınlaşma, Birliği adım adım askeri yeteneklerin geliştirilmesi ve bağımsız bir Avrupa askeri gücü kurulması hedefine yaklaştırmıştır.

Nice Avrupa Konseyi'nde, Avrupa Acil Müdahale Gücü'nün NATO'dan bağımsız bir Avrupa gücü olmasına izin vermeyeceğini açıklayan İngiltere ise, daha çok Avrupa'nın kriz yönetimindeki askeri etkinliğinin güçlendirilmesi ve Avrupa Acil Müdahale Gücü'nün NATO'yla birbirini tamamlayıcı nitelikte olması üzerinde durmaktaydı³¹. İngiltere ve Fransa, AGSP konusunda iki uç Avrupa görüşünü yansıtsa da Birliğin askeri yeteneklerini güçlendirmek iki ülkenin de ortak paydasıdır. Tüm bunlar Avrupa-ABD ilişkileri ve Avrupa'nın bütünleşmesi gibi AGSP'nin gelişiminde belirleyici olan etkenlerin bir değişim sürecinde olduğunu göstermektedir.

Aralık 2003'te kabul edilen Avrupa Güvenlik Stratejisi ile *Avrupa Askeri Karargâhı* konusunda fikir birliğine varılmıştır. AB üyesi devletlerin topraklarına yönelik silahlı saldırı durumunda "toplu yardımlaşma" maddesi ve AB askeri operasyonlarının yeni tanımlanan görev çerçevesi, Avrupa Konvansiyonu'nda ve Hükümetlerarası Konferans'ta son hali verilerek, Anayasal Antlaşma taslağına dâhil edilmiştir.³² Ancak Anayasal Antlaşma'nın Fransa ve Hollanda'daki halkoylamalarında reddedilmesinin ardından, üye devletlere "karşılıklı dayanışma" yükümlülüğü getiren bu madde, daha sonra Lizbon Antlaşması'na eklenmiştir³³.

³⁰ William Anthony Hay ve Harvey Sicherman, "Europe's Rapid Reaction Force: What, Why, and How?", **A Newsletter of Foreign Policy Research Institute**, Volume 2, Number 2, February 2001, s. 5.

³¹ Jolyon Howorth, "Britain, France and the European Defence Initiative", **Survival**, Vol: 42, No: 2, Summer 2000, ss. 34-36.

³² Avrupa Konvansiyonu'nun ilk toplantısı Ocak 2002'de gerçekleştirildi ve savunma, dış politika ve diğer faaliyetlerin ele alındığı çeşitli çalışma grupları oluşturuldu. Bkz: Martin Ortega, "Petersberg'in Ötesi: AB Askeri Kuvvetleri'nin Misyonları", Nicole Gnesotto (der.), **AB Güvenlik ve Savunma Politikası İlk Beş Yıl**, İstanbul, Tasam Yayınları, 2005, s. 87.

³³ Lizbon Antlaşması'yla değiştirilen AB Antlaşması madde 42/7.

Lizbon Antlaşması'yla değiştirilen AB Antlaşması madde 42/7'ye göre, “*Bir üye devletin ülkesinin silahlı saldırıya uğraması halinde, diğer üye devletler, Birleşmiş Milletler Şartı'nın 51. maddesine uygun olarak, bu devlete kendi imkânları dâhilindeki tüm araçlarla yardım ve destekte bulunmakla yükümlüdür.*” Yine aynı maddede, NATO kapsamındaki taahhütlere aykırılığın olmayacağı belirtilerek, “*Bu alandaki taahhütler ve işbirliği, Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı üyesi olan devletlerin, ... Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı çerçevesindeki yükümlülüklerine uygun olur.*” ifadesi yer alır. Buna rağmen, Lizbon Antlaşması'ndaki karşılıklı dayanışma maddesi, AB'yi NATO gibi bir savunma örgütüne dönüştürmemiştir. Bu madde Birliğin “ortak güvenlik alanı” oluşturma iradesini yansıtmaktadır.

Günümüzde AB komutası altında yürütülen kriz yönetimi operasyonları, toplu savunma hariç tüm askeri görevleri kapsamaktadır. Bu operasyonlar doğal afetlerin meydana geldiği alanlarda sivil halka destek vermek; AB vatandaşlarını kriz alanlarından çıkartmak; ateşkes, sınırlar, hava ve deniz sahalarıyla ilgili ambargoları kontrol etmek; güvenli bir ortam yaratmak ve bunu devam ettirmek; düşmanca eylemleri durdurmak; kuvvet kullanarak tarafları ayırmak ve diğer uygulama görevlerini kapsamaktadır. Bu tür görevler AB sınırları içindeki topraklar hariç, siyasi bir karar alındığı takdirde herhangi bir yerde veya herhangi bir zamanda uygulanabilmektedir.

AGSP 2003–2008 yıllarını kapsayan ilk beş yılında, beklenilenden çok daha hızlı bir gelişim göstermiş olsa da, gerekli kurumları ve araçlarıyla birlikte bir AB askeri gücünün kurulması ile ortak dış politika oluşturmak arasında doğru bir orantı yoktur. Avrupa'da askeri bütünleşmenin hız kazanması, Birliğin dış politikada bazı konularda yaşadığı bölünmelerin önüne geçememektedir. Bu gerçek, Irak'ın işgali ve bağımsız AB Askeri Karargâhı kurulması konusunda yaşanan Atlantik ötesi kriz sırasında, AB ve NATO'da oluşan kutuplaşmada açıkça görülmüştür.

AB'nin büyük umutlar bağladığı Aralık 2009'da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması'yla, AGSP'yle ilgili hükümler ilk defa AB Antlaşmalarına dâhil edilmiş ve hukuki bağlayıcılık kazanmıştır. Böylece AB uluslararası örgütlere ve toplantılara bir uluslararası hukuk süjesi olarak katılabilecek ve Birliğin dış politikada tüzel kişilik kazanması dış politikadaki etkinliğini arttıracaktır³⁴. Avrupa Güvenlik Stratejisi ise Birliğin askeri ve sivil görevleri kapsamaması gereken farklı araç ve yetenekleri bir araya getirme gerekliliğini ifade eder. Bu hedef doğrultusunda, hem askeri hem de sivil yönleri bulunan ve AGSP'nin başarılı bir denemesi olan operasyonlar yürütülmüş ve yürütülmeye devam etmektedir. 2003'te yürütülmeye başlanan bu operasyonlar aracılığıyla, AGSP denetleme görevleri ve bir takım kriz uygulamaları dışında ilk kez faaliyete geçmiştir.

Temmuz 2013 itibarıyla, AB biri deniz operasyonu olmak üzere 9'u askeri, 20'si sivil, 1'i de hem askeri hem sivil nitelikli, toplam 30 görev üstlenmiş olan

³⁴ Wolfgang Wessels ve Franziska Bopp, “The Institutional Architecture of CFSP After the Lisbon Treaty—Constitutional Breakthrough or Challenges Ahead?”, **Challenge Liberty & Security**, Vol. 10, 2008, ss. 4-5.

küresel bir oyuncu haline gelmiştir³⁵. Görevler üç kıtada (Avrupa, Asya, Afrika) birbirinden oldukça uzak ülkelerde (Endonezya, Bosna-Hersek, Gürcistan, Mali, Afganistan gibi) sivil ve askeri araçlar kullanılarak yürütülmektedir. Başlangıç yılı olan 2003'te, 2,000'in üzerinde polis ve askeri personel Bosna Hersek, Makedonya ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki dört ayrı operasyonda görev almıştır. AB güçleri bu operasyonların her birinde, sorumluluğu o bölgede görev yapmakta olan BM ve NATO güçlerinden devralmıştır. Birlik 2003'ten beri, AGSP çerçevesinde giderek artan bir grafik çizerek Avrupa topraklarının dışında etkin olmuştur.

Barışa Karşı Tehdit Durumunda Uygulanacak Yöntem

AB kriz yönetimi askeri ve sivil yönü olan görevler üstlenerek, kriz bölgelerinde barışı korumayı ve kalıcı barışı sağlamayı hedefler. 1999'da, Avrupa savunması üye ülkelerin sınırlarının başladığı yerde bitmekteydi. Savunma konusu ya ulusal bir sorumluluk ya da bir varlık nedeni olarak NATO'nun temel sorumluluğu çerçevesinde değerlendiriliyordu³⁶. Uluslararası terörizmin tırmanışa geçmesiyle birlikte, ulusal savunma ve sınır ötesi müdahale düzenlemeleri arasındaki sınırlar kalkınca, Birlik de hem polis görevleri hem de askeri konularda, AGSP'nin Avrupa'nın dışında uygulanabilmesi için acil müdahale, lojistik ve silah temini olanaklarının bir an önce geliştirilmesine hız vermiştir.

Bu amaçla geliştirilen AB Muharebe Grupları herhangi bir AB üyesi devletten ziyade, Birliğin kendisi tarafından yönetilen uluslararası bir askeri güçtür. Ayrıca AB ve NATO adına barışı koruma harekâtları yürütebilen Eurocorps (Avrupa Kolordusu) da AB'nin askeri müdahalelerde kullanabileceği çokuluslu askeri güçlerden birisidir³⁷. AB Muharebe Grupları ve Eurocorps gibi Avrupa güçleri sürekli bir Avrupa ordusu değildir. Bu güçler daha çok acil ve insani müdahaleler için geliştirilmiş askeri birliklerdir.

Ancak AB askeri güçlerinin hangi durumlarda ve ne zaman kullanılacağı konusunda bir kesinlik ya da otomatik bir mekanizma yoktur. Bir yandan, her AB üyesi devlet tek başına çokuluslu barış güçleri veya geçici koalisyonlar dâhilinde çeşitli ülkelerde askeri görevler üstlenebilmekte, bir yandan NATO geniş kapsamlı operasyonlar düzenlemeye devam etmekte, diğer yandan da BM barış operasyonları yürütülmektedir. Bu noktada bir kriz durumuyla karşı karşıya kalındığında, her ne kadar öncelik BM Güvenlik Konseyi'nde olsa da hangi ülke ya da ülkeler veya hangi uluslararası örgütlerin devreye gireceği konusu bir takım belirsizlikler içermektedir.

AB askeri güçlerinin kullanılmasında, AB üyesi devletlerin müdahaleye meşruiyet kazandırmak ya da ekonomik ve lojistik nedenlerden dolayı, tek başına

³⁵ Council of the European Union: "EU Operations", <http://www.consilium.europa.eu/eeas/security-defence/eu-operations?lang=en>, (01.07.2013).

³⁶ Nicole Gnesotto, "AGSP: Sonuçlar ve Beklentiler", Nicole Gnesotto (der.), **AB Güvenlik ve Savunma Politikası İlk Beş Yıl**, İstanbul, Tasam Yayınları, 2005, s. 18.

³⁷ 1992'de kurulan, 60,000 askerden oluşan Eurocorps bağımsız bir askeri güçtür ve doğrudan AB'ye bağlı değildir. Bkz: "Eurocorps' History", <http://www.eurocorps.net/history>, (15.05.2012).

operasyon düzenlemek yerine birleşik bir AB operasyonunu tercih etmelerinin payı büyüktür. AB üyesi devletlerin birçoğu, bir görevi tek başına üstlenebilecek askeri yeteneklere ve araçlara sahip olmasına rağmen, AB bayrağı altında yürütülecek görevler yoluyla destek sağlamayı daha uygun görebilmektedir³⁸.

AB üyesi devletler BM çatısı altındaki harekâtlar dışında, askeri harekât konusunda BM Güvenlik Konseyi kararı içeren ya da içermeyen dört seçeneğe sahiptir. Bunlardan ilki, bireysel çıkarlar doğrultusunda yürütülen tek taraflı bir harekâttir. AB üyesi devletlerin özellikle Avrupa kıtası dışında yer alan topraklarına, örneğin Temmuz 2002’de yaşanan Perejil/Leila Adaları krizinde olduğu gibi, İspanya’nın Kuzey Afrika’daki topraklarına ya da Güney Amerika’daki Falkland Adaları gibi İngiliz topraklarına tekrar yapılacak bir saldırı, büyük olasılıkla AB askeri güçlerinin kullanılmasına yol açmayacaktır³⁹. Bu durumda, diğer çokuluslu güç kullanımı seçenekleri de yine büyük olasılıkla ulusal bir tepki tercih edileceğinden dolayı devre dışı kalacaktır.

İkinci seçenek geçici koalisyonudur. Irak Savaşı gibi siyasal anlaşmazlıkların ortaya çıktığı kimi durumlarda, uluslararası örgütler yerine geçici bir koalisyon tercih edilebilir. Irak sorunu NATO içinde Süveyş krizinden beri görülmemiş derecede çatlağa neden olmuştur. Dahası bu kriz Atlantik ötesi ilişkilerle sınırlı kalmamıştır. Avrupa da bu bölünmeden payına düşeni almıştır ve AGSP’de derin bir krize neden olmuştur. Siyasal bölünme derin olunca, AB Dışişleri Bakanları Avrupa boyutunu görmezden gelerek Irak sorununu resmi olarak BM’ye devretmişlerdir⁴⁰.

Üçüncüsü, Atlantik ötesi çıkarların ortak olduğu, hem Avrupa hem de Amerikan politikalarının riske girdiği durumlardır. 1999 Kosova ve 2011 Libya krizlerinde olduğu gibi, siyasal fikir birliği oluştuğunda, genel eğilim NATO kapsamında bir harekât düzenlenmesi yönünde olacaktır⁴¹. Kosova çatışması Avrupa’nın askeri eksiklerini ve ABD’nin uluslararası politikadaki yerinin belirsizliğini kanıtlamıştır⁴². Krizin çözülmesi için NATO’nun kullanılması şart

³⁸ Ortega, “Petersberg’in Ötesi: AB Askeri Kuvvetleri’nin Misyonları”, op.cit., s. 86.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Haine, op.cit., s. 50.

⁴¹ NATO’nun Libya’da Muammer Kaddafi kuvvetlerine karşı düzenlediği operasyon (Operation Unified Protector), 24 Mart 2011’de başlatıldı. NATO’nun Libya’ya müdahalesi, Libya İç Savaşı’nda ateşkesin sağlanması ve sivillerin korunması için bir askeri eyleme izin veren, 17 Mart 2011 tarihli, 1973 Sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı’na dayanılarak gerçekleştirildi. Bu operasyon NATO’nun Afganistan’dan sonra düzenlediği ikinci “alan dışı” operasyondur.

⁴² Nüfusun yaklaşık %90’ının Arnavut, %5’inin ise Sırp olduğu Kosova’da, özerklik tartışmalarıyla başlayan etnik çatışmalar, 1995’te Sırp ordusunun Kosova’ya girmesi ve 1996’da *Kosova Kurtuluş Örgütü UÇK*’nin (Ushtria Çlirimtare Kosoves) terör örgütü ilan edilmesiyle tırmanışa geçmiştir. Bölgede artan saldırıların ardından, 1998’de BM Güvenlik Konseyi ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı’nın (AGİT) da sorunları çözememesi ve Şubat 1999’da Paris’te varılan anlaşmayı Sırp’ların kabul etmemesi üzerine NATO güçlerinin kullanılması zorunlu hale geldi. NATO 23 Mart 1999’da Sırbistan-Karadağ’daki hedeflere hava harekâtı başlattı. Ardından 10 Haziran 1999’da, *NATO Kosova Gücü -Kosovo Force*

olmuştur. Kosova Slobodan Miloseviç için hayati öneme sahipti ve çatışmanın uzaması, Avrupalıları NATO içinde rolü belirsiz bir konuma getirerek krizi derinleştirmiştir⁴³.

Hava kuvvetlerinin kullanıldığı bu harekât, aynı zamanda Avrupa'nın teknolojik olarak Amerikan kuvvetlerinden ne kadar geride olduğunu da gösteriyordu. Eğer Avrupa'nın askeri yetenekleri geliştirilmezse, Amerikan stratejisi ile arasındaki uçurum derinleşecekti. Sonuçta Kosova'nın gösterdiği bu tehlike, Avrupa'nın gerekli dersleri alarak Acil Müdahale Gücü oluşturmaya zemin hazırlamıştır.

Son olarak, yine siyasal fikir birliğinin olduğu ancak ABD çıkarlarını doğrudan ilgilendirmeyen anlaşmazlıklarda, AB askeri güçlerinin kullanılma olasılığı yüksek olacaktır. *Artemis Harekâtı* buna bir örnektir. Haziran 2003'te, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde yürütülmeye başlanan Artemis Harekâtı, AB askeri güçlerinin Avrupa kıtasının dışında konuşlandırıldığı ilk harekâtı ve en önemlisi NATO yardımı almadan yürütülen ilk AB göreviydi⁴⁴.

Askeri Müdahalelerin Hukuki Dayanağı

AGSP geniş ölçüde meşruiyet gerektirmektedir. AB'nin dünya politikasındaki saygınlığı için AB kriz yönetiminin şeffaf olarak yürütülmesi gerekir. Dolayısıyla AB'nin askeri ve sivil görevleri, insanların taleplerine aykırı olarak yürütülmemelidir. Silah alımı için geçerli sebepler ileri sürülmeli, alınan güvenlik önlemleri barışı korumanın ruhuna ve halkın korunma gereksinimlerine aykırı olmamalıdır. Bu nedenle "insani müdahaleler" gibi sınırlandırılmış müdahaleler dışında, AB askeri operasyonlarının BM Güvenlik Konseyi kararına ve iznine sahip olması, AB güçlerinin yürüttüğü operasyonların meşruiyeti açısından gereklidir.

"Barışı koruma" uluslararası uyuşmazlıkların barışçı yoldan çözülmesi amacıyla alınan askeri ve siyasi önlemler bütünüdür. Ancak barışı koruma terimi, BM Şartı'nda açık bir şekilde belirtilmediğinden, BM Şartı'nın bu tarz operasyonlara yetki verip vermediği, veriyorsa da bu yetkinin hangi maddelere dayandığı konusu uzun yıllar tartışma konusu olmuştur⁴⁵. BM Şartı uluslararası barış

(KFOR)- ve *BM Kosova Geçici Yönetim Görevi -United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK)*- bölgede konuşlandırıldı. Bu tarihten itibaren, BM Kosova'nın idaresini, NATO da güvenlik görevini üstlendi. Hırvatistan, Bosna-Hersek ve Slovenya gibi eski Yugoslavya eyaletlerinin bağımsızlıklarını ilan etmelerine rağmen, Sırp baskısı ve askeri müdahaleler sonucunda tam bağımsız bir devlet olamayan Kosova, AB gözetiminde yürütülen bir süreç sonunda, 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan etti. Ardından AB, *EULEX Kosova* görevi kapsamında yaklaşık 2.000 kişilik polis, savcı ve yargıcı UNMIK'in görevine benzer bir takım sorumluluklar üstlenmek ve yerel makamlara devlet inşası sürecinde yardımcı olmak üzere Kosova'ya gönderdi.

⁴³ Haine, op.cit., s. 44.

⁴⁴ "Council Joint Action 2003/423/CFSP of 5 June 2003 on the European Union Military Operation in the Democratic Republic of Congo", **Official Journal of the European Union**, 11 June 2003.

⁴⁵ Barışı koruma kavramı BM Şartı'nda yer alan bir kavram değildir. Hem siyasi hem de askeri görevleri kapsayan ve BM'nin kuruluş aşamasında tam olarak tanımlanamayan bu

ve güvenliğin korunmasında; a) Barışın korunmasında ortak zorlama önlemleri, b) Barışçı uzlaşma ve düzenleme yolları olmak üzere iki yol göstermektedir⁴⁶.

Bununla birlikte belirtilen yollar ne olursa olsun, durumun kötüleşmeye devam etmesi ve barışa karşı tehdidin artması halinde, BM Şartı Güvenlik Konseyi'ne "gerekli gördüğü geçici önlemleri alma ve ilgili tarafları bu önlemlere uymaya davet etme yetkisi" vermektedir⁴⁷. Silahlı güç kullanımı ise ilgili tarafların rızası ilkesi çerçevesinde, başta 40. madde olmak üzere VII'inci bölümün ilgili diğer maddelerinin Güvenlik Konseyi'ne verdiği yetkilere dayanır. Barışa karşı tehdit, barışın bozulması ve saldırı durumunda Güvenlik Konseyi hukuki açıdan esas yetkiye sahiptir.

kavram, ancak 1956'da Süveyş krizi sırasında, BM Acil Gücü'nün kurulmasıyla birlikte çekicilik kazanmaya başlamıştır. O günden bu yana BM barışı koruma operasyonları BM'nin faaliyetleriyle ilgili en fazla tartışılan konu olmuştur. Barışı koruma kavramı ve uygulamaları, BM Şartı'nda öngörülen toplu güvenlik sisteminin tam anlamıyla işleyememesi üzerine, ortaya çıkan boşluğu doldurmak amacıyla, zamanla yine BM tarafından oluşturulan bir mekanizma şeklinde doğmuş ve gelişmiştir. Soğuk Savaş boyunca giderek farklı bir barışı koruma kalıbının ortaya çıkması sonucu, bu kavram için genel olarak kabul edilmiş bir tanıma ulaşmak kolay olmamıştır. Her ne kadar BM Şartı'nın VI. bölümünde, uluslararası çatışmaların barışçı yoldan çözümüyle ilgili temel hükümler yer alıyorsa da BM Şartı'nda doğrudan "barışı koruma" kavramından ya da barışı koruma kuvvetlerinden söz edilmemektedir. Barışı koruma çerçevesindeki girişimlerin dayanağı olarak, Örgüt'ün barışçı uzlaşma girişimlerine verilen destek gösterilmektedir. Ancak BM Şartı'nın VI. bölümünde yer alan barışçı uzlaşma niteliğindeki girişimlerden, kapsayıcı bir barışı koruma tanımına ulaşmak zordur. Günümüzde çok farklı bir boyut kazanan barışı koruma operasyonları, barışçı uzlaşma girişimlerinin çok daha ötesinde bir anlam ifade etmektedir.

Soğuk Savaş'ın iki kutuplu güç dengesinin sona ermesi ve barışı korumanın doğasının değişmesiyle birlikte, barışı koruma gibi tartışmalı kavramlar üzerindeki belirsizlikleri ortadan kaldırma gereksinimi daha belirgin bir hal almıştır. Bu doğrultuda Ocak 1992'de, Örgüt'ün etkinliğini arttırmak ve "barışı koruma", "barışın tesisi", "çatışma önleyici diplomasi" gibi kavramlara açıklık getirmek amacıyla, Güvenlik Konseyi üyelerinin isteği üzerine, BM Genel Sekreteri Butros Gali tarafından bir rapor hazırlanmıştır. Bir Barış Gündemi adlı bu raporda, BM barış operasyonlarının BM Şartı kapsamındaki yasal dayanağıyla ilgili yapılan değerlendirmede, "barışa zorlama" ve "barışın tesisi" operasyonlarının BM Şartı'ndaki hangi maddelere dayandığı ayrıntılı olarak açıklanırken, "barışı koruma" operasyonlarının BM Şartı'nın hangi maddesine dayandığıyla ilgili bir değerlendirme yapılmamıştır. Çünkü yukarıda da değinildiği gibi, "barışı koruma" BM Şartı'nda açıkça ifade edilmeyen, sonradan ortaya çıkan yeni güvenlik sorunlarına farklı çözümler bulmak amacıyla geliştirilen bir kavramdır. Gali bu raporda özetle, "barışa zorlama" operasyonlarının BM Şartı'nın VII. bölümü düzenlemeleri, "barışın tesisi" faaliyetlerinin ise BM Şartı'nın VI. bölümü düzenlemeleri kapsamında yürütülmekte olduğunu ifade etmektedir. Buna karşılık aynı raporda, barışı korumadan "hem çatışmaları önleme, hem de barışın tesisi girişimlerine açılım sağlayan bir teknik" olarak söz edilmektedir. Bkz: United Nations Security Council: "An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-keeping", op.cit.

⁴⁶ Birleşmiş Milletler Şartı, VII. Bölüm, Md. 39-41.

⁴⁷ Birleşmiş Milletler Şartı, VII. Bölüm, Md. 40.

BM Şartı'nın 39. maddesine göre, “*Güvenlik Konseyi barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu saptar ve uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunur.*” Güvenlik Konseyi tehdidin niteliğine göre zorlayıcı kararlar alabilir. Silahlı çatışmalara son verilmesine ya da askeri birliklerin çekilmesine karar verebilir. Ekonomik ya da diplomatik alanda silahlı güç kullanımını kapsamayan önlemler alabilir. Bunun da ötesinde, Konsey uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacıyla kendi emrine silahlı güç vermeyi, yardım ve gerekli kolaylıkları sağlamayı taahhüt eden devletlerin kara, hava ve deniz kuvvetlerini kullanarak her türlü askeri harekâta girişebilmektedir⁴⁸.

Örgüt'ün müdahalesinin uygun olmadığı durumlarda, Güvenlik Konseyi AB, Afrika Birliği, NATO, Batı Afrika Ekonomik Topluluğu, gönüllü ülkelerin koalisyonları gibi bölgesel veya uluslararası kuruluşlar vasıtasıyla, belirli bir dereceye kadar barışın tesisi veya barış gücü işlevlerini yerine getirmektedir. Yeni bir görev üstlenmek, görevini değiştirmek veya mevcut bir görevin gücünü arttırmak için, Konsey'in 15 üyesinden 9'unun onay vermesi gereklidir. Ancak 5 daimi üyeden (ABD, Çin, Fransa, İngiltere, Rusya) birisi bu teklife ret oyu (veto) verirse, karar kabul edilmemektedir⁴⁹. Oylamaya katılmamak uygulamada olumsuz oy anlamında kabul edilmemiştir. Haziran 1950'de Sovyetler Birliği'nin oylamada bulunmaması, BM'nin Kore Savaşı'nın ilk aşamasına müdahale edebilmesini sağlamıştır⁵⁰.

⁴⁸ Birleşmiş Milletler Şartı, VII. Bölüm, Md. 42'ye göre, “*Güvenlik Konseyi, 4. maddede öngörülen önlemlerin yetersiz kalacağı ya da kaldığı kanısına varırsa, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için, hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla, gerekli saydığı her türlü girişimde bulunabilir. Bu girişimler gösterileri, ablukayı ve Birleşmiş Milletler üyelerinin hava, deniz ya da kara kuvvetlerince yapılacak başka operasyonları içerebilir.*”

⁴⁹ United Nations Security Council: “An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-keeping”, op.cit.

⁵⁰ BM Güvenlik Konseyi'nin herhangi bir daimi üyesinin bir kararın alınmasını engelleyebilmesinin tek yolu, oylamaya katılarak ret oyu (veto) kullanmasıdır. Bunun dışında, oylamaya katılmamak ya da oylamada çekimser kalmak ret oyu olarak kabul edilmemektedir. Aslında BM Şartı'nın 27. maddesinin 3. paragrafında, “*Güvenlik Konseyi'nin yöntem sorunlarındaki kararları (yani usul konuları dışındaki bütün kararları), - daimi üyelerin hepsinin oyları dâhil olmak üzere - dokuz üyenin olumlu oyu ile alınır*” hükmü yer almaktadır. Bu hüküm, usul konuları dışındaki bütün kararların kabulü için, beş daimi üyenin de olumlu oy kullanması gerektiği şeklinde yorumlanabilir. Oysa Güvenlik Konseyi'nin uygulamasında bu hüküm, “toplantıya katılan ve oy veren daimi üyelerin hepsinin oyları dâhil olmak üzere ...” şeklinde yorumlanmıştır. BM'nin Kore Savaşı'na müdahalesinin önünü açacak olan kritik oylama öncesinde, Sovyetler Birliği Güvenlik Konseyi toplantılarını boykot ettiği için oylamaya katılmadığında, Güvenlik Konseyi üyelerinin çoğunluğu şu görüşteydi: “Toplantı odasında olmamak, BM'nin kilit organının yasal olarak eylemde bulunmasını engelleyemez.” Bu görüş daha sonra Uluslararası Adalet Divanı'nın 1970 yılında aldığı bir kararla onaylanmıştır. Bkz: “Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) Notwithstanding Security Council Resolution

Diğer yandan daimi üyelere birisinin veto etmesi nedeniyle Güvenlik Konseyi'nin çalışmaması durumunda, Genel Kurul da gerekli önlemleri alma yetkisine sahiptir. Genel Kurul, Kasım 1950 tarihli *Barış İçin Birlik Kararı*'yla barışa karşı bir tehdit, barışın bozulması ya da saldırı esnasında, Güvenlik Konseyi'nde oybirliğinin sağlanamaması durumunda kullanabileceği bir yetkiyi kendisine tanımıştır⁵¹. Böylece, Genel Kurul o zamana dek sahip olmadığı bu yetkiyle, uluslararası barış ve güvenliği yeniden sağlamak için gerektiğinde silahlı güç kullanımı da dâhil olmak üzere, üye devletlere her konuda tavsiyelerde bulunabilme hakkını elde etmiştir⁵². Bu yetkisini Kore (1950), Macaristan (1956), Süveyş (1956) ve Kongo (1960) olaylarında kullanmıştır⁵³. Ayrıca Genel Kurul, BM Acil Gücü'nü kurarak Örgüt'ün Süveyş ve Kongo olaylarına fiilen müdahalede bulunmasını sağlamıştır.

Genel Kurul'un hemen her konuda çok geniş bir öneride bulunma yetkisi varsa da, bu yetkiler Güvenlik Konseyi'ne göre nispeten sınırlıdır. Aslında bu sınırlamalar, BM Şartı'nın Güvenlik Konseyi'ne verdiği güçten ve buna dayanarak Güvenlik Konseyi'nin zaman içinde barışı koruma konusunda kazandığı deneyimlerden kaynaklanmaktadır. Ayrıca Genel Kurul, *Barış İçin Birlik Kararı*'yla, *“Güvenlik Konseyi'nin barışın ve uluslararası güvenliğin korunmasındaki başlıca sorumluluğunu yerine getirmesinin önemini ve Konsey'deki daimi üyelerin oybirliğini sağlamaya çalışmasının ve böylece vetoya ancak temkinle başvurmasının*

276 (1970)”; Christian Tomuschat, “Uniting For Peace”, http://untreaty.un.org/cod/avl/pdf/ha/ufp/ufp_e.pdf (25.06.2013); Edip F. Çelik, **Milletlerarası Hukuk**, Birinci Kitap, İstanbul, İstanbul Üniv. Huk. Fak. Yay. 1969, s. 271.

⁵¹ BM Genel Kurulu tarafından 3 Kasım 1950'de kabul edilen 377 Sayılı Barış İçin Birlik Kararı, hazırlayıcısı Dean Acheson'ın adıyla genellikle “Acheson kararı” olarak anılır. Genel Kurul'un Güvenlik Konseyi'ne ve devletlere yönelttiği diğer kararlar gibi, bu karar da bağlayıcı olmayan tavsiye niteliğinde bir karardır. Bunun yanında Genel Sekreter'in seçimi, yeni üyelerin kabulü veya ihracı ve bütçenin onaylanması gibi, Örgüt'ün iç çalışmalarına yönelik Genel Kurul kararları ise bağlayıcıdır. Devletlere yöneltilen Genel Kurul kararları bağlayıcı olmasa da uluslararası kamuoyunun görüşünü yansıtan ve uluslararası meşruluğu savunan kararlardır. Bu yönüyle, BM üye devletlerinin sayısı ve devletler arasındaki bağımlılığın artması dikkate alındığında, Genel Kurul kararlarının “manevi” bir ağırlık ve bağlayıcılığa sahip olduğu ve alınan kararların dünya kamuoyu önünde manevi bir müeyyide getirdiği kabul edilmektedir. Dolayısıyla gerek doktrinde gerekse uygulamada sık sık söz edildiği gibi, Genel Kurul kararları bağlayıcı güçten yoksun olsa da BM üyeleri üzerinde “siyasi” ve “manevi” etki yaratmaktadır. Bkz: Mehmet Genç, **Birleşmiş Milletler ve Uzmanlık Örgütleri**, Bursa, Uludağ Üniversitesi Yayını, 2002, s. 175; Enver Bozkurt, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2003, s. 53; Cem Sar, “Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararlarının Hukuki Değeri”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 21 Sayı: 4, 1966, s. 232.

⁵² Barış İçin Birlik Kararı A bölümü 8. paragraf.

⁵³ Barış İçin Birlik Kararı Kore Savaşı sırasında alınmıştır. Bu savaş sırasında Güvenlik Konseyi daimi üyelerinden Rusya ve Çin'in karşı çıkması sonucu, BM'nin Kore'ye müdahalesi konusu çıkmaza girmişti. Bu sorun Barış İçin Birlik Kararı çerçevesinde, Genel Kurul'un aldığı bir tavsiye kararıyla birlikte çözülmüştür. Yani Genel Kurul'un aldığı tavsiye kararı BM'nin Kore Savaşı'na müdahalesini meşrulaştırmıştır.

onların görevi olduğunu” belirtmektedir.⁵⁴ Güvenlik Konseyi’nin zamanla uygulamada elde ettiği özel kazanımlar nedeniyle, Genel Kurul’un doğrudan barışı koruma operasyonları düzenlemesinin önü fiilen kapanmıştır.

BM kurulduğu yıldan beri, uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edildiği çeşitli dönemlerde, küçük çapta ateşkes gözlemci gruplarının gönderilmesinden on binlerce askerden oluşan birliklerin kuruluşuna kadar, değişik kapsam ve nitelikte operasyonlar düzenlemiştir. BM operasyonları amaç ve sorumluluk açısından da çok farklı şekillerde yürütülmüştür. Doğrudan askeri güç kullanılarak müdahale edilmesinin yanında, bir ateşkes antlaşmasının gözlemlenmesi ve rapor edilmesi, sınır idaresi ve tecavüzlerinin raporlanması, barış hattının gözetlenmesi, gruplar arasında tampon bölge oluşturulması, bir bölgeden yabancı güçlerin çekilmesinin kontrolü, yerel hukuki ve mali düzenin yeniden sağlanması için eğitim ve destek faaliyetleri gibi görevler, BM barışı koruma faaliyetlerinin farklı örneklerini oluşturur⁵⁵.

BM’ye bağlı 500.000’den fazla askerin katıldığı Kore Harekâtı, BM kapsamında yürütülen en büyük harekâttir ve askeri güç kullanımı konusunda, BM Şartı’na uygun olup olmadığı uzun süre tartışılmıştır⁵⁶. Gözden kaçırılmaması gereken nokta, Kore Harekâtı’nın Soğuk Savaş’ın hüküm sürdüğü kendine özgü bir takım koşullar altında yürütülmüş olmasıdır. Dolayısıyla kabuk değiştiren uluslararası ortamda, AB askeri devrimi ile NATO savunma stratejisindeki dönüşüm düşünüldüğünde, aynı koşulların yeniden ortaya çıkması ve Örgüt’ün bu kadar geniş bir kapsamda askeri güç kullanma yoluna gitmesi çok uzak bir ihtimaldir. Bunlara ek olarak, Almanya ile Japonya gibi küresel oyuncuların daimi üye olmadığı Güvenlik Konseyi’nde ABD’nin ağırlığı sorun yaratmaktadır.

BM’nin adeta hükümet yetkilerini üstlenerek müdahale ettiği “Somali olayları” ise, kriz yönetimi ve askeri müdahalenin sınırları konusundaki tartışmaya yeni bir boyut getirmiştir⁵⁷. Görünürde “insani müdahale” amacıyla düzenlenen harekât, Somali’nin ulusal yetki alanına müdahaleye kadar vardırılmış ve BM Şartı’nda hüküm altına alınmamış bir müdahale gerçekleştirilmiştir. Aslında insani müdahale gerekçesiyle harekâta meşruiyet kazandırılmaya çalışılırken, Örgüt’ün yeni işlevlerinin sınırları da bu yolla denenmiştir. Benzer şekilde, Haiti’de BM çatısı altında ABD güdümünde yürütülen harekât, Haiti’ye yönelik Amerikan müdahalesini meşrulaştırmıştır. BM’nin bazı müdahaleleri meşrulaştırma aracı olarak görülmesi, Örgüt’ün uluslararası imajını olumsuz yönde etkilemiştir⁵⁸.

⁵⁴ Barış İçin Birlik Kararı A bölümü dibace kısmı 7. paragraf.

⁵⁵ “Birleşmiş Milletler Barış Gücü”, **M5 Savunma ve Silah Sistemleri**, Eylül 1984, Sayı: 6, s. 11.

⁵⁶ “Birleşmiş Milletler Barış Gücü”, Ibid.

⁵⁷ United Nations: “UN Peacekeeping Operations”, op.cit.

⁵⁸ BM Haiti’de 1993’ten başlayarak 4 harekât üstlenmiştir: UNMIH (Eylül 1993-Haziran 1996), UNTMIH (Ağustos 1997-Kasım 1997) MIPONUH (Aralık 1997- Mart 2000) ve Haziran 2004’te başlatılan MINUSTAH Harekâtı.

AGSP ve Birleşmiş Milletler

AB-BM İlişkilerinin Genel Çerçevesi

AB-BM ilişkileri giderek yükselen bir grafik sergilemektedir. AB bir taraftan NATO'dan bağımsız olarak kendi olanaklarıyla uluslararası kriz yönetimi operasyonları üstlenirken, bir taraftan da BM yönetimindeki operasyonlara personel ve para kaynağı sağlamaktadır. AB-BM ortaklığının temel amacı, her iki kurumun da barışı koruma ve çatışma önleme gibi kriz yönetimi yeteneklerini arttırmaktır. AB, BM sistemine katkı sağlayan tek ve en büyük kurumdur. 27 AB üyesi devlet, BM bütçesinin %38'ine, BM barış operasyonları bütçesinin %40'ına ve tüm BM üyesi devletlerin BM fonları ve programlarına yaptığı katkıların yaklaşık yarısına düzenli olarak kaynak sağlamaktadır. Avrupa Komisyonu tek başına BM dış yardım programları ve projelerine 1.35 milyar Dolar katkıda bulunmaktadır. AB tüm BM organları, ajansları ve programlarıyla birlikte çalışmakta ve BM'nin barışın tesisi, insani yardımlar, çevre, insan hakları, kültür ve kalkınma çalışmalarına katılmaktadır⁵⁹.

Örneğin Avrupa Komisyonu Aralık 2011'de, BM Kalkınma Programı'yla çatışma önleme ve barışın tesisi alanında, belirli pilot ülkelerdeki ulusal yeteneklerin artırılmasını öngören yeni bir anlaşma imzalamıştır. Bu çerçevedeki AB-BM ortaklık programları "Barışın Tesisi Ortaklığı" (Peace-building Partnership) olarak adlandırılmıştır⁶⁰. AB, BM içinde gözlemci statüsündedir ve BM'de oy hakkı yoktur. Bunun yanında devlet olmayan tek katılımcı olarak, BM'yle yapılan 50'den fazla çok taraflı anlaşmaya taraftır. Ayrıca birçok önemli BM toplantısına özel bir "tam katılımcı" statüsü elde ederek katılmıştır⁶¹.

BM Genel Kurulu Mayıs 2011'de kabul ettiği bir kararla, AB'nin BM'ye katılımını daha da ileriye taşımıştır. Bu karar, AB temsilcilerinin Birliğin ortak tutumunu BM Genel Kurulu'na sunmasına izin vermektedir. Ek olarak, Birliğin ODGP Yüksek Temsilcisi'nin BM Genel Kurulu'nda görüşmelere katılmak üzere davet edilme hakkı vardır⁶². Lizbon Antlaşması'yla değiştirilen AB Antlaşması'nın 34/2. maddesine göre, "*Birlik, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin gündeminde bulunan bir konuda bir tutum belirlediğinde, Güvenlik Konseyi'nde yer alan üye devletler, Birliğin tutumunu sunmak üzere Yüksek Temsilci'nin davet edilmesini talep ederler.*"

⁵⁹ The European Community: "About the EU at the UN", http://www.europa-eu.un.org/articles/articleslist_s30_en.htm, (25.02.2012).

⁶⁰ The European Community: "EU and UN Reinforce Cooperation on Peacebuilding and Mediation", http://www.europa-eu-un.org/articles/articleslist_s62_en.htm, (25.02.2012).

⁶¹ United Nations Security Council: "European Union-United Nations Relations Come of Age", <http://www.un.int/france/pdf/fiche1.pdf>, (25.02.2012).

⁶² The European Community: "EU-UN Relations", http://www.europa-eu-un.org/articles/articleslist_s62_en.htm, (25.02.2012).

AB-BM İlişkilerinin Güvenlik Boyutu

AB her zaman için, uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusunda Güvenlik Konseyi'nin sorumluluğunun önceliğini vurgulamıştır. Bunun yanında, AB askeri operasyonlarının BM Güvenlik Konseyi kararına ve iznine sahip olması, bu operasyonların meşruiyeti için AB tarafından bir “şart” değil “ilke” olarak benimsenmiştir. AB üyesi ülkelerin bir kısmı, 2003 başlarında AB kuvvetlerinin görev tanımı yeniden belirlenirken, Birliğin herhangi bir askeri operasyon düzenlemeden önce, BM Güvenlik Konseyi'nden yetki ve izin alması gerektiğini savunuyordu. Ancak diğer üyeler, Güvenlik Konseyi'nden yetki alınmasını ilke olarak kabul etseler de yetki almanın bir şart olmadığını savununca, bu konuda bir fikir birliği sağlanamamıştır.⁶³

Dolayısıyla AB'nin her askeri operasyonu için Güvenlik Konseyi'nden yetki ve izin almak, bir zorunluluk olarak görülmektedir. AB kuvvetleri “meşru müdafaa”, ya da uluslararası barışı riske atabilecek “insani felâketler” gibi acil müdahale gerektiren kriz durumlarında, Güvenlik Konseyi'nin kendisini yetkilendirmesini beklemeden de askeri müdahalede bulunabilir.⁶⁴ Bununla birlikte, AB'nin kimi krizlerde Güvenlik Konseyi'nin kendisini yetkilendirmesini beklememesi, AB askeri operasyonlarının her durumda Güvenlik Konseyi kararı olmaksızın yapılabileceği demek değildir.

Bu şu anlama gelmektedir: Güvenlik Konseyi kararıyla gerçekleştirilen operasyonlara ek olarak, AB kuvvetleri tüm üye ülkelerin onayının gerekli olduğu insani müdahaleler gibi “sınırlanmış müdahaleler” söz konusu olduğunda, Güvenlik Konseyi'nin bir karar almasını beklemeden de askeri operasyonlar düzenleyebilir.⁶⁵ Zaten Birlik üyelerinin birçoğu, Belçika ve Fransa'nın Eylül

⁶³ Ortega, “Petersberg'in Ötesi: AB Askeri Kuvvetleri'nin Misyonları”, op.cit, s. 84.

⁶⁴ Bu satırların yazarına göre, herhangi bir AB askeri müdahalesi gerçekleştirilmeden önce, BM Güvenlik Konseyi'nden yetki alınması AB bünyesinde bir “şart” olarak genel kabul görmemesinin en büyük nedeni, BM Güvenlik Konseyi'nin mevcut haliyle kimi zaman asli görevini tam olarak yerine getiremediğinin düşünülmesi ve Konsey için önerilen yapısal reformların hayata geçirilememesidir. BM Güvenlik Konseyi'nin geçmişte Bosna ve Kosova'da olduğu gibi, acil müdahalelere meşruiyet sağlamakta gecikmesi ve daimi üyelerin vetoları yüzünden Güvenlik Konseyi'nin bazı uluslararası krizler karşısında hareketsiz kalması nedeniyle, Avrupa'da Güvenlik Konseyi'nden yetki alma konusuna temkinle yaklaşmaktadır. Ayrıca aşağıda da değinileceği gibi, AB operasyonlarının Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin onayına bağımlılığının, Rusya ve Çin gibi daimi üyelere AB operasyonları üzerinde potansiyel bir veto hakkı vermesi de AB'nin bu temkinli yaklaşımının nedenlerinden biridir. En azından, yapısında köklü değişiklikler yapılmış bir Güvenlik Konseyi tarafından tartışmaya yer bırakmayacak insani müdahale ilkeleri benimsenene kadar, AB'nin bu konudaki belirsiz eğiliminin süreceği söylenebilir. Bu konuda bkz: Thierry Tardy, “United Nations-European Union Relations in Crisis Management”, International Forum for the Challenges of Peace Operations 2008, **Background Paper**, 1 October 2008, p. 3; Martin Ortega, “Military Intervention and the European Union”, **Chailot Paper 45**, Institute for Security Studies of WEU, Paris, March 2001, s. 116.

⁶⁵ Ortega, “Military Intervention and the European Union”, op.cit, s. 116.

1991'de Zaire'ye (günümüzde Kongo Demokratik Cumhuriyeti), İngiltere'nin Mayıs 2000'de Sierra Leone'ye düzenlediği askeri müdahale örneklerinde olduğu gibi, Güvenlik Konseyi kararı olmadan genellikle insani ve meşru olarak tanımlanmış operasyonlar yürütmüştür⁶⁶. Başka bir deyişle, eğer “soykırım” ya da “toplu katliamlar” söz konusu ise AB bir Güvenlik Konseyi kararı olmasa da askeri müdahale seçeneğini kullanabilir⁶⁷. Ancak bu uzak bir ihtimal olarak görülmektedir. Ek olarak AB kuvvetleri her durumda, emperyalist ya da kolonyalist amaçlar için değil, barış ve istikrarı korumak adına konuşlandırılacaktır.

Diğer yandan, AB ülkelerinin kendilerini savunmak zorunda kalmaları dışında, askeri güç kullanımı için Güvenlik Konseyi kararı gerekip gerekmediği konusu fazla abartılmamalıdır. Bu konu uygulamada bunun için yapılan şekilsel tartışmalardan yıllar önce “Kosova krizi” esnasında çözülmüştür. Mart 1999 Berlin Avrupa Konseyi'nde, NATO üyesi olmayanlar da dâhil olmak üzere tüm AB üyesi ülkeler, Kosova'ya yapılan askeri müdahaleyi onaylamıştır ve Kosova krizi hakkında alınmış herhangi bir Güvenlik Konseyi kararı da bulunmamaktadır⁶⁸. Buna rağmen, NATO'nun Kosova müdahalesi uluslararası toplumun çoğunluğu tarafından meşru görülmektedir. Ayrıca, BM Güvenlik Konseyi'nin sonradan aldığı 10 Haziran 1999 Tarihli 1244 Sayılı Karar'la, bu müdahaleye üstü kapalı onay verdiği kabul edilmektedir.

Özellikle Avrupa'da yaşanabilecek insani bir yıkım ya da olması yakın bir soykırım söz konusu olduğunda, AB ve Avrupalı devletler BM'nin açık bir

⁶⁶ Belçika ve Fransa'nın Zaire'de, İngiltere'nin Sierra Leone'de yürüttüğü operasyonların ortak amacı, Avrupalıların tehlike altındaki bölgelerden tahliyesiydi.

⁶⁷ BM'den yetki alınmaksızın gerçekleştirilecek bir askeri müdahale BM Şartı'na aykırıdır. Buna rağmen, her ne kadar bazı yazarlar aynı görüşte olmasa da böyle bir müdahale ahlaki ve siyasi bakımdan yukarıda sayılan belli istisnai durumlarda haklı görülebilir. Bu yaklaşımın yararı, kuvvet kullanımı kuralları ve temel insan haklarının korunması arasında gerilim yükseldiğinde bir “acil çıkış kapısı” açmasıdır. Ayrıca Soğuk Savaş boyunca benimsenmiş olan “müdahale etmeme” (non-intervention) ilkesinin, özellikle Kosova krizinden sonra değişime uğradığı ve bunun yerini günümüzde yeni bir “sınırlı müdahale” ilkesinin aldığı, birçok uzman tarafından dile getirilmektedir. Bu çerçevede, yeni sınırlı müdahale ilkeleri insani felaketleri önlemek için, AB kuvvetlerine BM'den yetki alınmamış olsa bile müdahale olanağı vermektedir. Bu tartışmanın daha geniş bir hali için bkz: Bruno Simma, “NATO, the UN and the Use of Force: Legal Aspects”, *The European Journal of International Law*, Vol. 10, 1999: ss. 2–20; Mary Ellen O'Connell, “The UN, NATO, and International Law After Kosovo”, *Human Rights Quarterly*, 2000, ss. 88–89; Ortega, “Petersberg'in Ötesi: AB Askeri Kuvvetleri'nin Misyonları”, op.cit, s. 85; Simon Chesterman, *Just War or Just Peace? Humanitarian Intervention and International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2001; Jane Stromseth, “Rethinking Humanitarian Intervention: The Case for Incremental Change”, *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal, and Political Dilemmas*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003.

⁶⁸ Bununla birlikte, bazı AB yetkilileri NATO'nun Kosova'ya müdahalesine, gelecekte BM'den yetki ve izin alınmadan yapılacak müdahaleler için örnek bir olay gibi bakılamayacağı görüşündedir. Bkz: Elmar Brok ve Norbert Gresch, “Aktörler ve Tanıklar”, Nicole Gnesotto (der.), *AB Güvenlik ve Savunma Politikası İlk Beş Yıl*, İstanbul, Tasam Yayınları, 2005, s. 174.

yetkilendirmesi olmasa da acil müdahale için birlikte harekete geçebilirler. Avrupa'da böyle bir durumla karşılaşıldığında, NATO ya da ABD müdahalesi yerine, AB'nin doğrudan kendi kuvvetleriyle müdahalede bulunması arzu edilmektedir. Avrupa toprakları dışında böyle bir durumla karşı karşıya kalındığında ise, AB'nin öncelikle ABD, NATO ya da diğer uluslararası örgütlerle işbirliği yaparak ortak eylemde bulunması ve böylece "etkili çok taraflılık" ilkesinin gereğini yerine getirmesi daha muhtemel bir seçenektir⁶⁹.

Aşağıda daha ayrıntılı olarak ele alınacağı gibi, BM Güvenlik Konseyi kararı olmaksızın yapılabilecek herhangi bir AB askeri operasyonu, açıkça ifade edilmese de Avrupa Güvenlik Stratejisi'ndeki "etkililik" ilkesinin bir gereğidir. Bu ilkenin temelinde, uluslararası hukuk kurallarının uygulanmaması ya da ihlal edilmesinin ardından yaşanabilecek toplu katliamlara engel olma düşüncesi yatmaktadır. Böylece, acil müdahalenin gerekli olduğu ancak BM'nin karar almasının çeşitli nedenlerle geciktirildiği ya da engellendiği durumlarda, AB kuvvetlerinin insani müdahale çerçevesinde zaman kaybetmeden konuşlandırılabilmesi amaçlanmaktadır. Bosna'daki katliam sırasında, BM'nin çatışan gruplar arasındaki tartışmalarla gereğinden fazla oyalanması ve uluslararası eylemlere meşruiyet sağlamakta gecikmesi, bu düşüncenin çıkış noktalarından biridir.

AB'nin savunma konusunda yaptığı önemli çıkışlardan biri de Haziran 2003'te, Avrupa Konseyi'nin kitle imha silahlarının hızlı artışına karşı kabul ettiği ortak *Eylem Planı*'dir. Buna göre: "*Siyasi diyalog ve diplomatik baskıyı içeren bu önlemler başarısız olduğunda, BM Şartı'nın VII. bölümündeki zorlayıcı önlemler ve uluslararası hukuk çerçevesindeki tedbirler (sevkiyatların engellenmesi, kısmi ya da küresel müeyyideler ve uygun olduğu durumda güç kullanımı) düşünülebilir. Güvenlik Konseyi merkezi bir rol oynamalıdır*"⁷⁰.

Güvenlik Konseyi'nin oynaması gereken bu merkezi rol, BM Şartı'nın 2/4. maddesinde yer alan "*Tüm üyeler uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir*

⁶⁹ Birçok uzman ciddi insani krizlerde, insanlığa karşı suçları önlemek gayesiyle, BM çerçevesi dışına çıkılması gerekse bile hemen harekete geçilmesi gerektiği ve bunun "manevi bir sorumluluk" olduğu üzerinde durmaktadır. Örneğin, Alvaro de Vasconcelos ve Thomas Roithner gelecekte Bosna ve Ruanda örneklerinin bir daha yaşanmaması için, BM'nin açık bir yetkilendirmesi olmaksızın, AB'nin müdahale etmek zorunda olabileceği olası krizlerden söz ederken, Plamen Pantev bu gibi durumlarda, AB'nin çok taraflı girişimlerde ısrarcı olması gerektiğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde, Martin Ortega insanlığa karşı suçları önlemek gibi daha yüksek bir amaç uğruna, AB operasyonlarının belli şartlar altında uluslararası hukukun dışına çıkabileceğinden söz etmektedir. Bkz: René Schvok, "How Europe's Experts See the Outlook for UN Reform", Autumn 2006, http://www.europesworld.org/NewEnglish/Home_old/Article/tabid/191/ArticleType/articleview/ArticleID/20639/language/en-US/Default.aspx (25.06.2013); Ortega, "Military Intervention and the European Union", op.cit, s. 122.

⁷⁰ Antonio Missiroli, "From Copenhagen to Brussels European Defence: Core Documents", **Chaillot Paper 67**, Volume: 4, EU Institute for Security Studies, Paris, December 2003, s. 107.

başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı, gerekse Birleşmiş Milletler'in amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar." ifadesindeki "kuvvet kullanma yasağı"na dayanır. Bu aynı zamanda "jus cogens" niteliğindeki "üstün ve emredici" bir kuraldır. Dolayısıyla AB eylemlerinin meşruluğu için, AGSP düzenlemelerindeki hiçbir ifadenin bu emredici kuralla çelişmemesi ve hiçbir AB operasyonunun BM Şartı'na aykırı olmaması gereklidir.

AB, BM Güvenlik Konseyi tarafından yetkilendirilse de yetkilendirilmese de Avrupa güvenlik sisteminin kurallara dayalı yapısı şunu gerektirir: Avrupa Güvenlik Stratejisi ve Lizbon Antlaşması'na göre, AB askeri operasyonları kesinlikle BM Şartı'na aykırı olmayacak şekilde yürütülmelidir. Bu anlayış, Avrupa Güvenlik Stratejisi'nde yer alan ve hazırlayıcısı olan Javier Solana'nın da üzerinde önemle durduğu "etkili çok taraflılık" ilkesine dayanmaktadır.

BM Şartı ve diğer uluslararası hukuk ilkelerine saygı, Lizbon Antlaşması'yla değiştirilen AB Antlaşması'nın 21. maddesinde açıkça yer alır: "*Birlik özellikle Birleşmiş Milletler çerçevesinde, ortak sorunlara çok taraflı çözümler bulunmasını destekler.*"⁷¹ Aynı maddenin 2/c paragrafında AB'nin şu amaçlar için çalışacağı ifade edilmektedir: "*Birleşmiş Milletler Şartı'nın amaç ve ilkelerine, Helsinki Nihai Senedi ilkelerine ve dış sınırlarla ilgili olanlar da dâhil Paris Şartı'nın amaçlarına uygun olarak, barışı korumak, çatışmaları önlemek ve uluslararası güvenliği güçlendirmek*"⁷².

Avrupa Güvenlik Strateji'nde ise BM'yle ilişkilerin genel çerçevesi hakkında şöyle denmektedir: "*Uluslararası ilişkiler için temel çerçeve BM Şartı'dır. BM Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için öncelikli sorumluluğa sahiptir. BM'yi güçlendirmek, etkin şekilde hareket etmesi ve sorumluluklarını uygulaması için gerekli donanımı sağlamak bir Avrupa önceliğidir*"⁷³. ... *AB, BM uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehditlere karşılık verirken BM'yi desteklemelidir. AB, kısa vadeli kriz yönetimi durumlarında, BM'ye olan desteğini arttırmak ve çatışmaların ortaya çıktığı ülkelere yardım etmek için, BM'yle işbirliğini sağlamlaştırmayı taahhüt eder*"⁷⁴.

Bu düzenlemelerden anlaşılacağı üzere, AB ortak eylemin meşruiyetine sürekli vurgu yapan BM Şartı'nın temel değerlerini esas almaktadır. Bu, bir bakıma tarihi küresel egemenlik mücadeleleri, perde arkası siyasi hamleler, gizli hesaplar ve güç dengelerinden kaynaklanan savaşlarla dolu olan Avrupa kıtası için bir ideali yansıtmaktadır. Avrupa'nın bu ideali demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve uyumsuzlukların barışçı yollardan çözümünü de içerir ve askeri gücün kullanımı açısından, Birliğin kesinlikle BM Şartı'na uygun olarak hareket edeceği konusunda güvence vermektedir.

⁷¹ Lizbon Antlaşması'yla değiştirilen AB Antlaşması, Md. 21/1.

⁷² Lizbon Antlaşması'yla değiştirilen AB Antlaşması, Md. 21/2c.

⁷³ Council of the European Union: **A Secure Europe in A Better World: European Security Strategy**, Brussels, 12 December 2003, s. 9.

⁷⁴ **A Secure Europe in A Better World: European Security Strategy**, op.cit, s. 11.

AB kararlarının bu “çok taraflı” karakteri, ilke olarak BM Güvenlik Konseyi’nin kuvvet kullanımını meşrulaştırmak için bir çatı olmaya devam etmesini arzuladığını göstermektedir⁷⁵. Ancak Birlik, Avrupa Güvenlik Strateji Belgesi’ndeki şu ifadelerle, kuralların aynı zamanda uygulamaya gereksinim duyduğunu da kabul eder: “*Biz uluslararası organizasyonların, rejimlerin ve anlaşmaların, uluslararası barış ve güvenliğe yönelen tehditlere karşı koymakta etkin olmasını istiyoruz. Kurallar ihlal edilince, bu sebeple harekete hazır olmak zorundayız*”⁷⁶.

Bu ifadeler şu gerçeği içermektedir: Askeri güç kullanımı en son başvurulacak bir seçenek olsa bile bazı durumlarda gerekli sayılabilir. Olağanüstü durumlarda, acil müdahaleler uluslararası hukuk çerçevesindeki uygulamalarla her zaman bağdaşmaz. AB artık sadece sivil bir oyuncu değildir ve her ne olursa olsun, özellikle Avrupa kıtasında yaşanabilecek yeni çatışmalara kayıtsız kalmaz. Dolayısıyla Bosna ve Kosova’da yaşanan trajedilerden ders çıkaran AB, olağanüstü durumlar söz konusu olduğunda, uluslararası hukukun ihlali gerekse bile harekete geçebilecektir.

Kriz Yönetiminde AB-BM İşbirliği

11 Eylül sonrası uluslararası ortam Birlik politikalarında köklü bir değişiklik yapıp, güvenlik stratejisinin “önleyici müdahale” gibi realist bir çerçevede şekillendirilmesine neden olmuştur⁷⁷. Kosova Krizi ve ABD’nin Irak konusunda savunduğu “önleyici vuruş” stratejisi, uluslararası hukuk kurallarının aslında uygulamaya bağlı olduğunu ve ülkelerin çıkarları doğrultusunda esnetilebildiğini doğrulamıştır. Bu gerçek, Immanuel Kant’ın Sonsuz Barış anlayışını benimsemiş idealist bir Avrupa’nın daha realist bir Avrupa’ya dönüşmesine yol açmıştır⁷⁸.

Avrupa Güvenlik Stratejisi dışında, Eylül 2003’te yayınlanan AB-BM Bildirisi de iki örgüt arasındaki ilişkileri hukuki zemine taşıyan önemli bir düzenlemedir. Kriz yönetiminde işbirliği üzerine imzalanan bu ortak bildirme aracılığıyla planlama, eğitim, haberleşme ve daha birçok alanda, karşılıklı işbirliği ve uyumluluğu güçlendirecek gerekli yolları ve araçları araştırmak için ortak bir danışma mekanizması kurulmuş oluyordu⁷⁹.

Uygulamada ise başta Bosna-Hersek’te BM polis gücü (IPTF) ile AB Polis Görevi (EUPM), Kongo Demokratik Cumhuriyeti’nde BM gücü MONUC ile AB gücü EUFOR Kongo DC (RD Congo) ve Çad’da BM gücü MINURCAT ile AB gücü EUFOR Çad/OAC (Tchad/RCA) kapsamında yürütülen görev paylaşımı olmak

⁷⁵ Haine, op.cit, s. 54.

⁷⁶ **A Secure Europe in A Better World: European Security Strategy**, op.cit, s. 9.

⁷⁷ Haine, op.cit, s. 54.

⁷⁸ Immanuel Kant’ın 1795’te ortaya koyduğu Sonsuz Barış ideali, pek çok bakımdan BM’ye benzeyen bir özgür devletler cumhuriyetinin kurulmasını içeriyordu. Buna göre sürekli ordular kaldırılmalı, barışı tehlikeye atacak her türlü savaş ve savaş aracı yasaklanmalı, hiçbir devlet başka devletlerin kendi anayasa ve yasalarını uygulamasını engellememeliydi. Bkz: Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2002, s. 314.

⁷⁹ Ortega, “Petersberg’in Ötesi: AB Askeri Kuvvetleri’nin Misyonları”, op.cit, s. 85.

üzere, pek çok yerde söz konusu işbirliği hakkında karşılaşılan başarılı örnekler, Birliğin BM ile sıkı işbirliği konusunda verdiği taahhütlerin ve sözlerin kanıtı olmuştur.

AB, BM'yle işbirliği halinde Bosna Hersek'teki IPTF'nin görevini devralmıştır. Aynı şekilde, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki (KDC) Artemis Harekâtı ise Birliğin kendi kendine yürüttüğü ilk harekât olması kadar, BM'nin isteği üzerine ve BM'ye destek doğrultusunda yürütülmüş olması nedeniyle de AB-BM ilişkileri açısından önem taşımaktadır. Artemis Harekâtı AB-BM işbirliğinin başarılı bir örneğini vermiştir: AB, BM Güvenlik Konseyi'nin talebinin ardından, kendi askerlerini iki hafta içinde Afrika'daki kriz bölgesinde konuşlandırmayı başarmıştır.

Nisan 2006'da, BM Barışı Koruma Operasyonları Dairesi'nin talebi üzerine, AB KDC'deki MONUC'a yardım için yaklaşık 1.500 asker temin etmeyi kararlaştırmıştır⁸⁰. Bunlara ek olarak Birlik, AB polis görevi *EUPOL Afganistan* ile BM'nin de dâhil olduğu ve uluslararası polise katkı sağlayanların tümünü eşgüdüm sağlamak için bir araya getiren *Uluslararası Polis Eşgüdüm Kurulu*'na (*International Police Co-ordination Board*) da katılmaktadır. Mart 2002'den itibaren Afganistan'da görev yapan BM görevi UNAMA ile temas halinde olmuştur⁸¹.

Barış gücü operasyonlarının sayısı, günümüzde en yüksek sayıya ulaşmış durumdadır. Örneğin 2007'nin ilk çeyreğinde, BM, NATO, AB ve Afrika Birliği tarafından oluşturulan toplam 160 barış gücü ekibi bulunmaktaydı. Güvenliği sağlamanın zorlaşmasına bağlı olarak, gelecek yıllarda barış güçlerine duyulan ihtiyacın giderek artması beklenmektedir. Bununla birlikte, görev sayısındaki artış tüm amaçlara ulaşıldığı anlamına gelmemektedir. Barış gücü görevlerinin başarıya ulaşması için doğru koşulların oluşması gerekir. Bu konuda genel kanı, barış gücü operasyonu ile bir anda kalıcı barış elde etmenin mümkün olmadığı ve istenen hedeflere ulaşma açısından en azından siyasi bir uzlaşma zemininin oluşturulması gerektiği yönündedir⁸².

Avrupa Birliği'nin İkilemi

AB uluslararası örgütlerle işbirliğini arttırarak daha görünür bir dış politika izlemeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda, sadece Avrupa askeri yeteneklerinin değil, aynı zamanda BM barışı koruma yeteneklerinin geliştirilmesi için de bir Avrupa

⁸⁰ UK Foreign&Commonwealth Office: "ESDP Operations", <http://www.fco.gov.uk/servlet/Front?PageName=OpenMarket/Xcelerate/ShowPage&c=Page&cid=107704214528>, (13.03.2008).

⁸¹ Mart 2002'de başlayan ve Barışı Koruma Operasyonları Dairesi tarafından yürütülen bu görevde 206 uluslararası sivil memur, 13 askeri gözlemci, 3 güvenlik (polis) danışmanı, 848 mahalli memur, 28 BM gönüllü memuru görev yapmaktaydı. United Nations: "UN Peacekeeping Operations", op.cit.

⁸² "Yirmi Birinci Yüzyıl'da Barış Operasyonları", <http://www.voanews.com/turkish/archive/2007-03/2007-03-04-voa3.cfm>, (11.01.2008).

istekliliği vardır⁸³. Ancak, AB'nin BM barış operasyonlarına verdiği bu güçlü desteğe rağmen, Birliğin BM'yle ilişkilerinde ikilem yaşadığı söylenebilir. Çünkü Birlik BM'nin üstünlüğünü tanısa da işbirliği için kendi şartlarını ön planda tutmaktadır. AB bir taraftan çok taraflılığı desteklerken, diğer taraftan da kendisini BM'den uzaklaştıracak şekilde siyasi özerkliğe önem vermektedir⁸⁴.

Avrupa kriz yönetimi yeteneklerinin gelişimi, barış operasyonları konusunda Birliğin bağımsız karar alma arzusuna da yansımaktadır. Bunun yanında, AB'nin kendi operasyonlarını yürüten bağımsız bir oyuncu olma hevesi, diğer ülkelerin gözünde AB eylemlerinin meşruluğunu azaltabilir⁸⁵. Diğer yandan, birçok BM üyesi AB'nin BM içindeki baskın rolünden ve büyüyen etkisinden rahatsızlık duymaktadır. Bu üyeler Birliğin BM'de gereğinden fazla temsil edildiğini düşünmektedir⁸⁶.

AB'nin kendi askeri operasyonlarını meşrulaştırmak için BM Güvenlik Konseyi'ne gitme konusundaki bazı belirsiz eğilimleri, bir bakıma AB üyesi olmayan Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin (özellikle Rusya ve Çin'in) Konsey'deki kritik rolünden kaynaklanmaktadır. AB operasyonlarının Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin onayına bağımlılığı, Rusya ve Çin gibi daimi üyelere AB operasyonları üzerinde potansiyel bir veto hakkı vermektedir⁸⁷. Buna rağmen, AB ortak sorunlara çok taraflı çözümler bulmaya ve BM sistemine mali kaynaklarıyla katkıda bulunmaya büyük önem vermektedir. Bunun en büyük nedeni, BM'yle işbirliği boyutunun diğer devletlerin gözünde AB'nin imajını da doğrudan etkilemesidir. Dolayısıyla AB'nin "çok taraflılık politikası" aslında Birliğin amacı değil, dünya sahnesinde daha saygın bir yer edinmek için kullandığı bir araçtır⁸⁸. AB uluslararası ilişkilerin etkili bir oyuncusu olmak, uluslararası hukuka dayanan "örnek bir sivil güç" imajını sürdürmek için, BM'den meşruiyet almaya ihtiyaç duymaktadır.

AB her ne kadar BM bütçesine ciddi oranda bir katkı yapıyorsa da AB üyesi ülkeler BM operasyonlarına asker, polis, gözlemci gibi personel desteği vermekte

⁸³ Thierry Tardy, "The Challenges of EU-UN Cooperation in Peace Operations", **Cooperation in Peace Operations: The United Nations and Europe**, Favorita Papers No:3, http://www.bmlv.gv.at/pdf_pool/publikationen/16_ipa_2003.pdf, s. 53, (15.06.2012).

⁸⁴ Novosseloff'un üzerinde durduğu ve bizim de paylaştığımız bu görüş için bkz: Alexandra Novosseloff, "UN-EU Cooperation in the Field of Peacekeeping: Challenges And Prospects", http://www.globalgovernance.eu/images/ggi_analysis_eu_un_cooperation_no_vosseloff_2012.pdf, (15.06. 2012); Ketevan Kerashvili, "The EU Commitment to the UN Peacekeeping: Priorities and Perceptions", 11-14 July 2011, <http://www.peacekeeping-costis0805.eu/siteweb/images/ACTIVITIES/Publications/Ketevan%20Kerashvili%20-%20perceptions.pdf>, s. 7, (15.06. 2012).

⁸⁵ Tardy, "The Challenges of EU-UN Cooperation in Peace Operations", op.cit.,

⁸⁶ Kerashvili, op.cit., s. 7.

⁸⁷ Bu nokta için bkz: Tardy, "United Nations-European Union Relations in Crisis Management", op.cit. s. 3.

⁸⁸ Kerashvili, op.cit., s. 8.

gönülsüz görünmektedir. Birlik BM bütçesinin % 40'ını karşılarken, Haziran 2011 itibarıyla, bütün AB ülkeleri yürütülen 15 BM barış operasyonuna % 7 oranında personel katkısı sağlamıştır⁸⁹. Bu durum, BM'ye en çok asker sağlayan ülkeler arasında Kuzey-Güney ülkeleri kutuplaşmasına neden olmaktadır. Kuzey ülkelerinin yokluğunda, BM askerleri en çok Güney ülkelerinden gelmekte, Kuzey ülkeleri ise daha çok AB ve NATO gibi diğer kurumlara asker temin etmektedir⁹⁰.

Bunların dışında kriz yönetimi alanında, AB-BM ilişkilerinde bir takım siyasi nedenler (kurumlar arası rekabet ve siyasi gündem farkı), kurumsal yapı (karar alma şekillerindeki farklılık) ve çalışma yöntemleri açısından kısıtlamalar bulunmaktadır.⁹¹ BM yetkilileri AB'yi kendi içindeki çıkar çatışmaları ve bürokratik engelleri yüzünden zor bir ortak olarak görmekte, yalnızca Birliğin kendi çıkarları tehlikede olduğunda güvenilir bir ortak olduğunu düşünmektedir. Onlara göre AB-BM ilişkileri eşitsizdir. Çünkü AB kriz yönetimi görevlerini ne zaman, nerede ve nasıl istiyorsa öyle yürütürken, BM ise her nerede ve ne zaman olursa olsun diğerlerinin istemediği görevleri yürütmektedir⁹². Bu yüzden bu eşitsiz ilişki sürdürükçe, AB-BM ilişkileri sağlam bir zeminde gelişmeyecektir.

Sonuç

Soğuk Savaş'ın bitmesinin ardından, barış operasyonlarının niteliğindeki değişme ve barış güçlerine duyulan ihtiyacın giderek artması, BM'yi dünya politikasındaki diğer güçlü oyuncularından destek almaya yöneltmiştir. Bu nedenle BM, kriz yönetimi alanında kimi zaman NATO, AB ve Afrika Birliği gibi uluslararası örgütlerle işbirliği yapmaktadır. Bununla birlikte BM'nin en yoğun işbirliği yaptığı ve BM'ye hâlihazırda en çok katkı sağlayan kurum AB'dir. Kriz yönetiminde AB-BM ilişkileri, 2000'li yıllara kadar büyük oranda sembolik olarak kurulmuş ve ilki 2003'te sonraki de 2007'de olmak üzere, benimsenmiş olan "Kriz Yönetiminde AB-BM İşbirliği Ortak Bildirileri" ile ikili ilişkiler yasal bir çerçeveye oturtulmuştur.

Bu süreçte, AB'nin askeri yeteneklerini geliştirmesi ve BM'nin küresel ekonomik kriz döneminde daha fazla gereksinim duyduğu askeri-sivil personel ile maddi katkılara paralel olarak, bu işbirliği günümüzde yeni bir evreye girmiştir. AB-BM işbirliği bugün geldiği nokta itibarıyla, barışı koruma, kalkınma, insani yardım, siyasi işbirliği gibi kriz yönetiminin tüm kısımlarını kapsamaktadır.

AB-BM ilişkilerinin ağırlık yönü BM tarafında olmasına rağmen, AB kriz yönetiminde BM'yle ilişkilerini geliştirme konusunda çok isteklidir. Çünkü BM AB operasyonları için meşruiyet ve yetki vermektedir. BM'den yetki ve izin almak,

⁸⁹ "Contributions of European States", <http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/contributors.sht ml>, (16.06.2012)

⁹⁰ Ağustos 2008 itibarıyla, BM'ye en çok asker sağlayan ülkeler listesinde ilk 10 şöyleydi: Pakistan, Bangladeş, Hindistan, Nijerya, Nepal, Gana, Ürdün, Ruanda, İtalya, Uruguay. Bkz: Thierry Tardy, "United Nations-European Union Relations in Crisis Management", op.cit., s. 7

⁹¹ Ibid.

⁹² Novosseloff, op.cit., s. 22; Thierry Tardy, "UN-EU Relations in Military Crisis Management: Institutionalization and Key Constraints", *Studia Diplomatica*, Vol. LXII, No: 3, 2009, s. 48

dünya sahnesindeki görünürlüğünü arttırma amacındaki AB açısından bir araç olarak görülmektedir. Diğer taraftan AB'nin BM içindeki gücü ve etkisi giderek artarken, Birliğin BM içindeki bu baskın varlığı, birçok BM üyesi tarafından şikâyet konusu yapılmaktadır. AB'nin gelecekte BM'yle ilişkilerini nasıl bir zeminde yürüteceği konusu, Birliğin güçlü bir küresel oyuncu olma hedefini de doğrudan etkileyecektir.

AGSP AB'nin sivil ve askeri yeteneklerinin birbirini dengeleyecek biçimde devreye sokulmasıdır. Bunların en somut örnekleri, art arda krizler yaşayan Balkanların yeniden yapılanmasını ve istikrarını hedefleyen Bosna Hersek, Makedonya ve Kosova'daki birbirini tamamlayan AB görevlerinde görülmüştür. AB üç kıtada üstlendiği askeri ve sivil kriz yönetimi görevleriyle, krizlerin yaşandığı ülkelerin güvenlik, hukuk reformları, sınır idaresi gibi işlevlerinin geliştirilmesinde kilit rol oynamaktadır. İlk AGSP görevinin yürütülmeye başladığı 2003 yılından beri, AB uluslararası kriz yönetiminin etkili ve gözle görülür bir oyuncusu haline gelmiştir.

BM ve AB'nin ortak çabalarına karşın, kriz yönetiminde bir takım sorunlar hala varlığını sürdürmektedir. Barışı koruma operasyonları kimi zaman çözülmemiş çatışmalar bırakıldığı için eleştirilmektedir. Barışı koruma uzun vadede kaçınılmaz olarak bozulacak istikrarsız bir statükonun korunmasından etkilenebilir. Bununla birlikte, hemen kalıcı bir çözüm bulmanın yolunu göstermek barışı koruma güçlerinin işi değildir. Hedef, politikacılar ve diplomatlara kalıcı bir barış sağlama şansı vermek için durumu dengede tutmaktır. “Barışı koruma”, “barışın tesisi”, “çatışma önleme” gibi kavramlar, amacı ve boyutu farklı olan barış operasyonlarıyla eşgüdüm halinde çalışmak amacıyla geliştirilmiştir. Barışı koruyanlar istikrarlı bir ortam yaratırken, çatışmayı önleyip barışı sağlayanlar ve çatışma sonrası barışı tesis edenler uzun vadeye, diplomatik yöne, sürdürülebilir barış için gerekli koşulların yaratılmasına yardım etmeye odaklanır.

AB ülkeleri BM yönetimindeki harekâtlar dışında, harekât başlatma konusunda BM Güvenlik Konseyi kararı içeren ya da içermeyen dört seçeneğe sahiptir. Bunlardan ilki, AB kuvvetlerinin kullanılmasına yol açmayacak olan ve bireysel çıkarlar doğrultusunda yürütülen tek taraflı bir harekâttir (Falkland Adaları gibi İngiliz topraklarına tekrar yapılacak bir saldırı gibi). İkinci seçenek, 2003 Irak Savaşı örneğindeki gibi bir geçici koalisyonudur. Üçüncüsü, hem Avrupa hem de Amerikan çıkarlarının riske girmesi nedeniyle, NATO'nun kullanılacağı, Atlantik ötesi çıkarların ortak olduğu durumlardır (NATO'nun 1999 Kosova ve 2011 Libya müdahaleleri gibi). Son seçenek ise yine siyasal fikir birliğinin olduğu ancak ABD çıkarlarını doğrudan ilgilendirmeyen anlaşmazlıklarda, AB kuvvetlerinin kullanılma olasılığı olan durumlardır (AB'nin Haziran 2003'te Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde yürüttüğü ve NATO olanak ve yeteneklerinin kullanılmadığı Artemis Harekâtı gibi).

AB, BM'yle ilişkilerini Javier Solana'nın hazırladığı Avrupa Güvenlik Stratejisi'nde vurgulanan “etkili çok taraflılık” ilkesi çerçevesinde geliştirmektedir. Buna göre, AB askeri operasyonları meşru bir zeminde BM Şartı'na aykırı

olmayacak şekilde yürütülmelidir. Ancak AB soykırım ya da toplu katliamlar gibi olağanüstü durumlarda, BM Güvenlik Konseyi kararı olmasa bile askeri güç kullanabilecektir. Çünkü artık AB karar alıcıları, özellikle Balkanlarda olabilecek yeni katliamlara seyirci kalmayı istememekte ve acil durumlarda ABD ya da NATO müdahalesi yerine, doğrudan AB öncülüğünde operasyonlar düzenlemeyi hedeflemektedir.

Kaynakça

- Ahtisaari, Martti, “Çok Taraflılığın Akılcılığı”, Nicole Gnesotto (der.), **AB Güvenlik ve Savunma Politikası İlk Beş Yıl**, İstanbul, Tasam Yayınları, 2005.
- “Birleşmiş Milletler Barış Gücü”, **M5 Savunma ve Silah Sistemleri**, Eylül 1984, Sayı: 6.
- Bozkurt, Enver, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2003.
- Brok, Elmar ve Gresch, Norbert, “Aktörler ve Tanıklar”, Nicole Gnesotto (der.), **AB Güvenlik ve Savunma Politikası İlk Beş Yıl**, İstanbul, Tasam Yayınları, 2005.
- Chesterman, Simon, **Just War or Just Peace? Humanitarian Intervention and International Law**, Oxford, Oxford University Press, 2001.
- “Council Joint Action 2003/423/CFSP of 5 June 2003 on the European Union Military Operation in the Democratic Republic of Congo”, **Official Journal of the European Union**, 11 June 2003.
- Council of the European Union: **A Secure Europe in A Better World: European Security Strategy**, Brussels, 12 December 2003.
- Council of the European Union: “EU Battlegroups”, Factsheet, February 2007, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Battlegroups_February_07-factsheet.pdf, (18.02.2012).
- Council of the European Union: “EU Operations”, <http://www.consilium.europa.eu/eeas/security-defence/eu-operations?Lang=en>, (25.02.2012).
- Çelik, Edip F., **Milletlerarası Hukuk**, Birinci Kitap, İstanbul, İstanbul Üniv. Huk. Fak. Yay. 1969.
- Genç, Mehmet, **Birleşmiş Milletler ve Uzmanlık Örgütleri**, Bursa, Uludağ Üniversitesi Yayını, 2002.
- Gnesotto, Nicole, “AGSP: Sonuçlar ve Beklentiler”, Nicole Gnesotto (der.), **AB Güvenlik ve Savunma Politikası İlk Beş Yıl**, İstanbul, Tasam Yayınları, 2005.

- Haine, Jean Yves, "Tarihsel Bir Perspektif", Nicole Gnesotto (der.), **AB Güvenlik ve Savunma Politikası İlk Beş Yıl**, İstanbul, Tasam Yayınları, 2005.
- Hay, William Anthony ve Sicherman, Harvey, "Europe's Rapid Reaction Force: What, Why, and How?", **A Newsletter of Foreign Policy Research Institute**, Volume 2, Number 2, February 2001.
- Howorth, Jolyon, "Britain, France and the European Defence Initiative", **Survival**, Vol: 42, No: 2, Summer 2000.
- "Joint Declaration Issued at the British-French Summit", Saint Malo, 3-4 December 1998.
- Kerashvili, Ketevan, "The EU Commitment to the UN Peacekeeping: Priorities and Perceptions", 11-14 July 2011, <http://www.peacekeeping-costis0805.eu/siteweb/images/ACTIVITIES/Publications/Ketevan%20Kerashvili%20-%20perceptions.pdf>, (15.06. 2012).
- Layne, Christopher, "Continental Divide: Time to Disengage in Europe", **The National Interest**, No: 13, Fall 1988.
- Layne, Christopher, "Death Knell for NATO? The Bush Administration Confronts the European Security and Defense Policy", **Policy Analysis**, 4 April 2001.
- Missiroli, Antonio, "From Copenhagen to Brussels European Defence: Core Documents", **Chaillot Paper 67**, Volume: 4, EU Institute for Security Studies, Paris, December 2003.
- Novosseloff, Alexandra, "UN-EU Cooperation in the Field of Peacekeeping: Challenges And Prospects", http://www.globalgovernance.eu/images/ggi_analysis_eu_un_cooperation_novosseloff_2012.pdf, (15.06. 2012).
- O'Connell, Mary Ellen, "The UN, NATO, and International Law After Kosovo", **Human Rights Quarterly**, 2000.
- Ortega, Martin, "Military Intervention and the European Union", **Chaillot Paper 45**, Institute for Security Studies of WEU, Paris, March 2001.
- Ortega, Martin, "Petersberg'in Ötesi: AB Askeri Kuvvetleri'nin Misyonları", Nicole Gnesotto (der.), **AB Güvenlik ve Savunma Politikası İlk Beş Yıl**, İstanbul, Tasam Yayınları, 2005.
- "Presidency Conclusions", Helsinki European Council, 10-11 December 1999.
- Pubantz, Jerry ve Moore, John Allphin, "Zamanların En İyisi Zamanların En Kötüsü: Birleşmiş Milletler'in Ortadoğu Kaderi", Bülent Aras (der.), **Irak Savaşı Sonrası Ortadoğu**, İstanbul, Tasam Yayınları, 2004.
- Report of the International Commission on the Balkans: Unfinished Peace**, Washington D.C., Carnegie Endowment for International Peace, 1996.

- Sar, Cem, “Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararlarının Hukuki Değeri”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 21 Sayı: 4, 1966.
- Schvok, René, “How Europe’s Experts See the Outlook for UN Reform”, Autumn 2006, http://www.europesworld.org/NewEnglish/Home_old/Article/tabid/191/ArticleType/articleview/ArticleID/20639/language/en-US/Default.aspx, (25.06.2013).
- Simma, Bruno, “NATO, the UN and the Use of Force: Legal Aspects”, **The European Journal of International Law**, Vol. 10, 1999.
- Stromseth, Jane, “Rethinking Humanitarian Intervention: The Case for Incremental Change”, **Humanitarian Intervention: Ethical, Legal, and Political Dilemmas**, Cambridge, Cambridge University Press, 2003.
- Tardy, Thierry, “UN-EU Relations in Military Crisis Management: Institutionalization and Key Constraints”, **Studia Diplomatica**, Vol. LXII, No: 3, 2009.
- Tardy, Thierry, “The Challenges of EU-UN Cooperation in Peace Operations”, **Cooperation in Peace Operations: The United Nations and Europe**, Favorita Papers No:3, http://www.bmlv.gv.at/pdf_pool/publikationen/16_ipa_2003.pdf, (15.06.2012).
- Tardy, Thierry, “United Nations-European Union Relations in Crisis Management”, [http://www.challengesforum.org/cms/images/doc/UN-EUCooperation_Oct2008\(2\).doc+United+Nations++European+Union+Relations+in+Crisis+Management+Thierry+Tardy&hl=tr&gl=tr&pid=bl&srcid](http://www.challengesforum.org/cms/images/doc/UN-EUCooperation_Oct2008(2).doc+United+Nations++European+Union+Relations+in+Crisis+Management+Thierry+Tardy&hl=tr&gl=tr&pid=bl&srcid), (15.06.2012).
- The European Community: “About the EU at the UN”, http://www.europa-eu.un.org/articles/articleslist_s30_en.htm, (25.02.2012).
- The European Community: “EU and UN Reinforce Cooperation on Peacebuilding and Mediation”, http://www.europa-eu-un.org/articles/articleslist_s62_en.htm, (25.02.2012).
- The European Community: “EU-UN Relations”, http://www.europa-eu-un.org/articles/articleslist_s62_en.htm, (25.02.2012).
- Tomuschat, Christian, “Uniting For Peace”, http://untreaty.un.org/cod/avl/pdf/ha/ufp/ufp_e.pdf (25.06.2013).
- “Treaty of Lisbon Amending the Treaty on European Union and the Treaty Establishing the European Community Signed at Lisbon”, 13 December 2007, **Official Journal of the European Union**, Vol. 50, 17 December 2007.
- UK Foreign & Commonwealth Office: “ESDP Operations”, <http://www.fco.gov.uk/servlet/Servlet?PageName=OpenMarket/Xcelerate/ShowPage&c=Page&cid=1077042145284>, (13.03.2008).

UNDP: “BM Barış Gücü”, http://undp.un.org.tr/unic_tursss_baris_gucu.htm, (02.02.2008).

United Nations Peace Keeping, New York, UN Publications, 2000.

United Nations Security Council: “An Agenda for Peace Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-keeping”, **Report of the Secretary-General Pursuant to the Statement Adopted by the Summit Meeting of the Security Council on 31 January 1992**, <http://www.un.org/Docs/SG/agpeace.html>, (11.02.2008).

United Nations Security Council: “European Union-United Nations Relations Come of Age”, <http://www.un.int/france/pdf/fiche1.pdf>, (25.02.2012).

United Nations Security Council: “UN Peacekeeping Operations”, **Background Note**, 30 November 2007, <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/bnote.htm>, (11.02.2008).

Yıldız, Yavuz Gökalp, **Stratejik Vizyon Arayışları ve Türkiye**, İstanbul, Der Yayınları, 2001.

“Yirmi Birinci Yüzyıl’da Barış Operasyonları”, <http://www.voanews.com/turkish/archive/2007-03/2007-03-04-voa3.cfm>, (11.01.2008).

Wessels, Wolfgang ve Bopp, Franziska, “The Institutional Architecture of CFSP After the Lisbon Treaty –Constitutional Breakthrough or Challenges Ahead?”, **Challenge Liberty& Security**, Vol. 10, 2008.